

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 แบ่งบทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็นสี่ส่วน ประกอบด้วย มีแนวคิดทฤษฎีที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) แนวคิดทฤษฎี ประกอบด้วย ภูมิรัฐศาสตร์ และโลกาภิวัตน์ (2) จากแนวคิดทฤษฎีสู่กรอบการวิจัย เป็นการนำแนวคิดทฤษฎีมาอธิบายและวิเคราะห์เพื่อประยุกต์ใช้ในงานวิจัย (3) กรอบการวิจัย (Conceptual Framework) ที่นำโจทย์วิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย แนวคิดทฤษฎี หรืออื่นใด มาสรุปรวบยอดความคิดเพื่ออธิบายและวิเคราะห์เนื้อหาการวิจัย และ (4) วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1 แนวคิดทฤษฎี

การวิจัยเรื่องเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 เป็นการวิจัยที่มาจากการปรับเปลี่ยนของประเทศไทยที่มีมาแต่อดีตจากรัฐจารีตสู่รัฐชาติที่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคต ทำให้มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจัดแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ประกอบด้วย ภูมิรัฐศาสตร์ และโลกาภิวัตน์

1.1 ภูมิรัฐศาสตร์

ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) (ปรับปรุงเนื้อหาส่วนใหญ่จากสมบัติ จันทรวงศ์, 2541 : 631-644) เป็นคำศัพท์ที่มาจากคำย่อของการเมืองทางภูมิศาสตร์ (geographical politics) เป็นการบัญญัติของรูดอล์ฟ เซนเลน (Rudolf Kjellen) นักรัฐศาสตร์ชาวสวีเดน จากหนังสือรัฐเสมือนหนึ่งเสมือนเป็นองค์การที่มีชีวิต (The State as an Organism) ใน ค.ศ. 1900 ทำให้เป็นคำที่มีความหมายที่แตกต่างตามค่านิยมของบุคคลที่หลากหลาย ประกอบด้วย (1) ภูมิรัฐศาสตร์เป็นวิชาที่ตั้งอยู่บนฐานความรู้อย่างครอบคลุม เป็นการนำความรู้มาอธิบายและวิเคราะห์การเมือง เป็นการนำความรู้ส่วนอื่นมาอธิบายและวิเคราะห์ ที่สำคัญ คือ เศรษฐการเมือง (ecopolitics) ประชากรการเมือง (demopolitics) สังคมการเมือง (sociopolitics) (Gyorgy, 1944 : 165) (2) เป็นศาสตร์ที่เน้นลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศที่มีอิทธิพลสูงมากต่อการกำหนดนโยบายทางการเมืองของประเทศแต่ละประเทศ (A. S. Hornby, 1966 : 414)

วิชาภูมิรัฐศาสตร์ถือกำเนิดจากนักภูมิศาสตร์ในเยอรมนี เริ่มต้นจากแนวคิดของบุคคลที่หลากหลาย ที่สำคัญ คือ คาร์ล เฮาส์โฮเฟอร์ (Carl Haushofer) ที่นำปรัชญาของฟรีดริช รัตเซล (Freidrich Ratzel) นักมานุษยวิทยาและนักภูมิศาสตร์ชาวเยอรมนี และเซอร์อัลเฟรด แมคคินเดอร์ (Sir Alfred Mackinder) นักภูมิศาสตร์ชาวอังกฤษ มาผสมผสานและใช้ศัพท์ของรูดอล์ฟ เซนเลน นักรัฐศาสตร์ชาวสวีเดน คือ geopolitik มาใช้ศึกษาสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ ที่สำคัญ คือ นโยบายต่างประเทศ ส่วนใหญ่

คาร์ล เฮาโชเฟอร์ และนักภูมิรัฐศาสตร์จำนวนมาก เสนอความคิดด้านภูมิรัฐศาสตร์ที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง ยุทธศาสตร์ และสงครามของประเทศทั้งหลาย นำไปสู่การถือกำเนิดของคำศัพท์ใหม่จำนวนมาก ที่สำคัญ คือ เลเบนสราမ် (lebensraum) ในภาษาเยอรมัน ซึ่งแปลเป็น ลิฟวิง สเปซ (living space) ในภาษาอังกฤษ ที่แปลว่า พื้นที่ว่างสำหรับอยู่อาศัย และออทาคี (autarchy) ที่แปลว่าความสามารถในการพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ (economic self sufficiency) แนวคิดที่ส่วนหนึ่งกลายเป็นคำขวัญซึ่งเป็นเนื้อหาและวาทกรรมสำคัญที่มีอิทธิพลต่อเยอรมนีภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นับเป็นการกำหนดหรือวางยุทธศาสตร์เบื้องต้นที่นำไปสู่การเสริมสร้างแสนยานุภาพของกองทัพและอำนาจของประเทศเพื่อการครอบครองโลก (Cohen, 1961 : 41)

นักวิชาการและกลุ่มนักวิชาการที่มีอำนาจและอิทธิพลอย่างสูงต่อการศึกษาภูมิรัฐศาสตร์ช่วงแรกมีจำนวนสองคน ประกอบด้วย รัทเซล แมคคินเดอร์ และกลุ่มนักภูมิรัฐศาสตร์อื่น

เฟรดิช รัทเซล (Friedrich Ratzel) มีสมมติฐานว่ารัฐเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตนำไปสู่การเสนอแนวคิดการมีชีวิตกับวิวัฒนาการของรัฐ ซึ่งให้คุณค่ากับการเสนอแนวคิดความเจริญเติบโตของรัฐที่มีสมมติฐานว่ารัฐจะขยายตัวออกไปอย่างต่อเนื่องและมีการปรับตัวเพื่อให้มีพื้นที่เพื่อรองรับกับความจำเป็นที่รัฐต้องมี นับเป็นความสำคัญและความจำเป็นที่รัฐทุกรัฐในโลกต้องขยายตัวออกไป สารสำคัญของแนวคิดเน้นความเจริญเติบโตของรัฐที่เสมือนเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีวิวัฒนาการเป็นความเจริญเติบโตและความเสื่อม เปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิตทั่วไปที่ต้องการอาหาร แต่รัฐต้องการพื้นที่ รัฐต้องการความเข้มแข็งและความเจริญเติบโต จำเป็นต้องการพื้นที่เพิ่มมากขึ้น พรหมแดนเป็นสิ่งกีดขวางและเป็นปัจจัยลบต่อการขยายตัวของรัฐ

จากความคิดที่ว่ารัฐเป็นสิ่งมีชีวิตส่งผลให้ความเปลี่ยนแปลงของรัฐมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมอื่นดังต่อไปนี้ ขนาดของพื้นที่ที่จะขยายเติบโตพร้อมกับความเจริญทางวัฒนธรรมของรัฐ ขนาดพื้นที่ของรัฐจะขยายความเจริญเติบโตพร้อมกับประชากรของประเทศ ความเจริญเติบโตของรัฐมาจากการรวมกันของหน่วยย่อยเป็นหน่วยใหญ่ เป็นกลุ่มก้อน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับพื้นที่ที่เป็นไปอย่างใกล้ชิด พรหมแดนนับเป็นส่วนที่เป็นชายขอบของประเทศ ทำหน้าที่ในการดำรงอยู่ของรัฐ และเป็นส่วนสำคัญในความเปลี่ยนแปลงของรัฐทั้งหมด ความเจริญเติบโตของรัฐมาจากความพยายามต่อสู้กับประเทศที่รายล้อม เพื่อให้ได้มาซึ่งฐานะและคุณค่าทางการเมือง สิ่งไร้ประการสำคัญของรัฐจะมาจากปัจจัยภายนอกของรัฐ และแนวโน้มทั่วไปการเข้าครอบครองอาณาเขตและรวบรวมประเทศเข้าด้วยกันจะกระทำจากรัฐใดรัฐหนึ่ง

แนวคิดของรัทเซลนับเป็นแนวคิดซึ่งเป็นที่ยอมรับของเยอรมนีช่วงระยะเวลาก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ส่งผลให้เยอรมนีขยายพื้นที่และอำนาจของประเทศสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และให้เหตุผลในการขยายตัวออกว่าเป็นไปตามกฎธรรมชาติเพราะเมื่อประเทศเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิต ความเจริญเติบโตของรัฐเท่ากับการขยายพื้นที่ออกไปทุกทิศทุกทาง

เยอรมนีนับเป็นตัวอย่างที่สำคัญของการขยายอำนาจออกไปทุกด้านทุกทิศทุกทาง เพื่อการครอบครองรัฐทั้งหลายทั้งด้านตะวันออกและด้านตะวันตกในยุโรป การขยายตัวของรัฐนำไปสู่การถือกำเนิดพื้นที่ว่างสำหรับอยู่

อาศัย นับเป็นพื้นที่ที่วางแปลนก่อให้เกิดพื้นที่ทางการเมืองซึ่งเป็นที่พำนักอาศัยของมนุษย์ การขยายตัวของรัฐต้องทำต่อเนื่องเพราะรัฐมีการถือกำเนิด ความเจริญเติบโต และความเสื่อมหรือถดถอย การขยายตัวของรัฐออกไปมีผลต่อชีวิตของรัฐทำให้พื้นที่คงอยู่และไม่เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา

ฮัลฟอร์ด แมคคินเดอร์ (Halford Mackinder) นำเสนอผลงานทางการศึกษาจากหนังสือที่สำคัญสามเล่มเรียงตามลำดับ ประกอบด้วย แกนกลางทางภูมิศาสตร์ของประวัติศาสตร์ ประชาธิปไตยในอุดมคติ และโลกและชัยชนะเพื่อสันติภาพ (1) การเป็นแกนกลางทางภูมิศาสตร์ของประวัติศาสตร์ (The Geographical Pivot of History) เป็นผลงานของแมคคินเดอร์ใน ค.ศ. 1904 นำเสนอแนวคิดทฤษฎีหัวใจโลก ซึ่งมีสาระสำคัญที่การอธิบายและวิเคราะห์การขยายอำนาจเพื่อการทำลายล้างอำนาจทางทะเลของอังกฤษ การครอบครองเกาะโลก การเพิ่มการแสวงหาอำนาจทางทะเล การสนับสนุนให้รัสเซียเป็นประเทศมหาอำนาจชั้นนำของภูมิภาคเอเชียและยุโรป จุดเน้นสำคัญ คือ การจัดแบ่งพื้นที่โลกออกเป็นสามส่วน และการให้ความสำคัญกับการจัดแบ่งแต่ละส่วนแตกต่างกัน ประกอบด้วย (1.1) พื้นที่แกนโลก (pivot area) ประกอบด้วย บริเวณทุ่งหญ้าสเตปป์ทางตอนกลางของเอเชีย มีดินแดนส่วนที่เป็นรัสเซีย น้ำแข็งนับเป็นสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เสมือนกำแพงธรรมชาติที่สามารถสกัดกั้นการรุกรานจากภายนอก หรือไม่อาจผ่านเข้าไปได้เลย บริเวณแกนกลางเป็นที่พำนักอาศัยของชาวเอเชีย ที่สำคัญคือ ฮั่น มองโกล และชาวยุโรป ที่สำคัญ คือ แมกยาหรือฮังการี และบัลกาเรียน ชาวเอเชียเคยรุกรานกรุงโรมของอาณาจักรโรมัน ทำให้ชาวยุโรปต้องป้องกันและร่วมกันสถาปนาอารายธรรมขึ้นมาเพื่อป้องกันภัยอันตรายจากการรุกรานของชาวเอเชีย ทำให้ได้ข้อสรุปที่ว่าผู้ใดครอบครองพื้นที่แกนโลกได้ จะมีอำนาจในการครอบครองโลก แต่ปัญหาสำคัญมาจากแมคคินเดอร์ไม่ได้กำหนดขอบเขตหรืออาณาบริเวณที่แน่นอนว่าแกนโลกอยู่ในพื้นที่ใดบ้าง (Gyorgy, 1944 : 168) (1.2) ดินแดนครึ่งวงกลมตอนใน (inner marginal crescent) นับเป็นดินแดนที่อยู่ติดกับแกนโลกหรือถัดออกมาจากแกนโลก ได้แก่ จีน อังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี ประเทศใดครอบครองพื้นที่บริเวณครึ่งวงกลมตอนในย่อมกลายเป็นประเทศมหาอำนาจ และ (1.3) ดินแดนครึ่งวงกลมตอนนอก (outer marginal crescent) คือประเทศในทวีปอื่น ที่ประกอบด้วย แอฟริกา อเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้ ที่เหลือ

(2.2) ประชาธิปไตยในอุดมคติ (Democraitc Ideal) ถือกำเนิดใน ค.ศ. 1919 เพื่อสนับสนุนทฤษฎีแกนโลก และเปลี่ยนแกนโลกเป็นหัวใจของโลก และให้ความสำคัญของแกนโลกจากหลักการที่สำคัญสามข้อ ประกอบด้วย ผู้ใดปกครองยุโรปตะวันออก ผู้นั้นจะควบคุมหัวใจของโลก ผู้ใดปกครองดินแดนหัวใจของโลก ผู้นั้นจะควบคุมเกาะโลก และผู้ใดปกครองเกาะโลก ผู้นั้นจะควบคุมโลกทั้งโลก (Mackinder, 1919 : 186) และ (2.3) โลกทั้งโลกและชัยชนะเพื่อสันติภาพ (The Round World and the Winning of the Peace) ใน ค.ศ. 1943 (Mackinder, 1943) มีการแบ่งพื้นที่โลกใหม่ เพราะให้ความสำคัญกับดินแดนที่เป็นหัวใจโลกหรือแกนโลก เขตมรสุมของเอเชีย และมหาสมุทรแอตแลนติกตอนใต้

การเปลี่ยนแปลงของทฤษฎีของฮัลฟอร์ด แมคคินเดอร์ แสดงถึงจุดอ่อนของแนวคิดทฤษฎีดินแดนหัวใจโลกหรือแกนโลก เพราะการครอบครองดินแดนหัวใจโลกหรือแกนโลกไม่ได้ทำให้อยู่ในฐานะได้เปรียบ เพราะความ

เปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย ทำให้ไม่มีพื้นที่ใดมีความได้เปรียบเสียเปรียบ หรือลดความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างพื้นที่ลง การมีพื้นที่มากอาจแสดงถึงความเสียเปรียบมาก และทำให้ประเทศที่ครอบครองดินแดนหัวใจโลกย่อมไม่สามารถครอบครองดินแดนอื่นได้อย่างสิ้นเชิง

กลุ่มนักภูมิรัฐศาสตร์อื่น ที่สำคัญ คือ อัลเฟรด ที มาฮาน (Alfred T. Mahan) พลจัตวาแห่งกองทัพเรือของสหรัฐอเมริกา เสนอว่า การควบคุมพื้นน้ำต้องควบคุมท่าเรือเพื่อเป็นฐานทัพเรือให้ได้ก่อน ท่าเรือทั้งหลายต่างเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญตามชายฝั่งและเป็นท่าเรือน้ำลึก คลองปานามาและคลองสุเอซนับเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญต้องควบคุมให้ได้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ (Cohen, 1961 : 44) ส่วนนิโคล สปีคแมน (Nichole Spykman) นักภูมิรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากอัลเฟรด ที มาฮาน เสนอความคิดที่เป็นการโต้แย้งแนวคิดของแมคคินเดอร์ที่ว่าประเทศต้องเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ให้เป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม เพราะเห็นว่าการอำนาจของประเทศต้องมาจากอำนาจทางน้ำหรืออำนาจพื้นน้ำ เพราะประเทศใดควบคุมอาณาเขตของทะเลที่ติดกับแกนโลกหรือหัวใจของโลกได้หรือริมแลนด์ (Rimland) ประเทศนั้นจะควบคุมยูเรเชียที่ประกอบด้วยยุโรปและเอเชียที่มีสหภาพโซเวียตเป็นส่วนสำคัญ ประเทศใดครอบครองยูเรเชียได้ ประเทศนั้นครอบครองโลกได้ (Spykman, 1944 : 43)

จอร์จ ที เรนเจอร์ (George T. Renger) และอเล็กซานเดอร์ เด เซอร์แวนสกี (Alexander De Seversky) (Cohen, 1961 : 49) ที่แบ่งโลกตามพื้นที่ มีศูนย์กลางอำนาจทางอากาศปรากฏในแผนที่ทั้งในสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และประเทศอื่นที่เกี่ยวข้อง นับเป็นการแบ่งพื้นที่ตามแนวคิดอัสวีลีย์ แต่เน้นไปที่ประเทศที่สำคัญสามประเทศ ประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และอังกฤษ ปฏิเสธความสนใจกำลังทหารทางภาคพื้นอากาศกับประเทศอื่น ที่สำคัญ คือ ออสเตรเลีย ที่อาจก้าวสู่การเป็นมหาอำนาจครอบครองโลกได้ และสงครามในอนาคตจะเป็นสงครามที่ทำลายล้างทุกฝ่าย ไม่ได้เป็นการทำลายล้างเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามที่ปรากฏในหนังสืออเมริกันยังเยาว์วัยเกินกว่าที่จะตาย (American : Too Young to Die) (Seversky, 1961 : 36-37)

นอกจากนี้ นักทฤษฎีบางคน ที่สำคัญ คือ เซอร์จอห์น สเลสเซอร์ (Sir John Slessor) แสดงทัศนะว่าอำนาจทางอากาศควรเป็นอำนาจที่เสริมสร้างทางบกและทางทะเลในการทำสงครามที่มีขอบเขตจำกัด เช่น สงครามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สงครามในตะวันออกกลาง แต่ถ้าเป็นสงครามนิวเคลียร์ย่อมทำลายทุกฝ่าย ทำให้มองแนวคิดทฤษฎีริมแลนด์และหัวใจของโลกว่าเป็นทฤษฎีดุลยภาพ (equilibrium theory) ระหว่างผู้มีอำนาจทางบก ทะเล และอากาศ

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่านักภูมิรัฐศาสตร์พยายามค้นคว้าหาวิธีการเพื่อยึดครองโลก โดยอาศัยสภาพทางภูมิศาสตร์ทั้งหลายเป็นปัจจัยสำคัญเริ่มจากความสนใจทางบกเพื่อควบคุมภาคพื้นดิน ต่อมาให้ความสนใจทางทะเลเพื่อควบคุมภาคพื้นน้ำ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางอวกาศ ย่อมนำไปสู่ความสนใจในการควบคุมอำนาจทั้งทางบก ทางทะเล และอวกาศ ภายหลัง เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่นำไปสู่การกำหนดอำนาจรัฐภายหลัง

ความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยนับตั้งแต่การก่อตัวรัฐสมัยใหม่นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่สี่ และสถาปนาเป็นรัฐสมัยใหม่ที่เป็นรัฐชาติ สาเหตุที่สำคัญที่เป็นปัจจัยภายนอกมาจากการแพร่ขยายของลัทธิล่าอาณานิคม ทำให้ความเป็นรัฐด้านพื้นที่ของประเทศไทยเปลี่ยนแปลง จากการสูญเสียดินแดนและขยายดินแดนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประเทศไทยที่เป็นรัฐสมัยใหม่เสมือนเป็นสิ่งมีชีวิต เท่ากับให้คุณค่ากับการเสนอแนวคิดความเจริญเติบโตของรัฐที่มีสมมติฐานว่ารัฐจะขยายตัวออกไปอย่างต่อเนื่องและมีการปรับตัวเพื่อให้มีพื้นที่รองรับกับความจำเป็นที่รัฐต้องมี นับเป็นความสำคัญและความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องขยายตัวออก ทำให้ต้องเผชิญกับอังกฤษและฝรั่งเศสที่ปรารถนาครอบครองพื้นที่จนทำให้ประเทศไทยแย่งชิงพื้นที่ชายขอบที่เป็นเมือง แวนแคว้น อาณาจักรอื่น ชายแดนระหว่างกัน ตลอดช่วงจนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้รัฐที่เสมือนสิ่งมีชีวิตที่มีทั้งความเจริญเติบโตและความเสื่อม ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในประเทศไทยเพื่อสถาปนาความเข้มแข็งและความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง

พรมแดนของรัฐของประเทศไทยจึงมีความสำคัญจากการปะทะสังสรรค์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่เป็นของประเทศไทยกับรัฐข้างเคียง ที่สำคัญ คือ อังกฤษและฝรั่งเศสสมัยล่าอาณานิคม และพม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย ที่สถาปนาเอกราชภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การสถาปนาอำนาจรัฐของประเทศไทย สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ที่สำคัญ คือ อาณานิคมมหาอำนาจตะวันตกที่ประชิดชายแดนของประเทศไทย ส่งผลจำกัดการขยายอำนาจของประเทศไทย เพราะทำให้ไม่สามารถขยายอำนาจของรัฐให้ออกไปอย่างกว้างขวาง เพราะต้องเผชิญกับมหาอำนาจตะวันตกที่มีปัจจัยแห่งอำนาจสมัยใหม่สูงกว่าประเทศไทย ยกเว้นช่วงที่มหาอำนาจตะวันตกเพลี่ยงพล้ำ ที่สำคัญ คือ ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ทำให้ประเทศไทยได้ดินแดนที่เคยสูญเสียบางส่วนกลับคืนมา จากการสนับสนุนของญี่ปุ่นที่ทำสงครามกับอังกฤษและฝรั่งเศส แต่ประเทศไทยต้องคืนดินแดนที่ได้มาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง

ความสำคัญด้านความมั่นคง ทำให้พื้นที่ชายแดนที่เป็นชายขอบทวีความสำคัญ ที่นำไปสู่การสถาปนาอำนาจรัฐภายในของประเทศไทยส่งผ่านชายแดน ทั้งแนวราบ ที่สำคัญ คือ การจัดตั้งกองทัพ สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โรงพยาบาล โรงเรียน สถาบันการศึกษา ที่ว่าการอำเภอ ศาลากลางจังหวัด และแนวตั้ง ที่สำคัญ นับตั้งแต่การสถาปนาหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด มณฑล นับตั้งแต่อดีต ที่ภายหลังยกเลิกมณฑล เพื่อสถาปนาอำนาจภายในของประเทศไทยให้เข้มข้น นับเป็นการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในสังคมการเมือง ภูมิรัฐศาสตร์จากเขตแดนที่มีพรมแดนที่ชัดเจนของประเทศไทย ส่งผลต่อการสถาปนาความมั่นคงภายในจากแนวราบและแนวตั้งอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัต (เฮิร์ซ, 2533 : 112)

แนวคิดภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยจึงสัมพันธ์กับความมั่นคงนับตั้งแต่อดีตจากช่วงลัทธิล่าอาณานิคม สงครามโลกครั้งที่สอง ต่อเนื่องถึงสงครามเย็น จนส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ นับตั้งแต่การล่าอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศสที่ทำให้ประเทศไทยเป็นเสมือนรัฐกันชนของมหาอำนาจทั้งสอง การยกพลขึ้นบกของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และร่วมมือหรือถูกยึดครองช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง การเป็น

ประเทศหน้าด่านจากการคุกคามของคอมมิวนิสต์ จนส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์จากการรุกรานของคอมมิวนิสต์ ที่สำคัญ คือ ภาคตะวันออกจากพรมแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาด้านจังหวัดปราจีนบุรี ในอดีตหรือสระแก้วในปัจจุบัน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เสมือนเป็นพื้นที่ลำเข้าไปในประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่ล้อมรอบทั้งสามด้าน ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยนับเป็นปัญหาด้านความมั่นคงที่สำคัญ ส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งทางการทหาร นับตั้งแต่การกองทัพให้เข้มแข็งและยิ่งใหญ่ การกำหนดและพัฒนา กำลังพล การสะสมอาวุธยุทโธปกรณ์ การพัฒนาขีดความสามารถทางการทหาร ภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทย นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายใน

ภูมิรัฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการเมืองทั้งภายในและภายนอก รัฐ ภูมิรัฐศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาการเมืองจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ที่สำคัญ คือ ขนาดของรัฐ ที่ตั้งของรัฐ พื้นที่อาณาเขต และพรมแดนของรัฐ รูปร่างของรัฐ ลักษณะภูมิประเทศ และทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างอำนาจของรัฐในปัจจุบันและอนาคต ที่มีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2541 : 631-644 ; สมชาย เตชะพรหมพันธุ์, 2535 : 21-138)

(1) ขนาดของรัฐ (State size) เป็นส่วนสำคัญของรัฐได้รับประโยชน์จากพื้นที่ของตนให้เป็นประโยชน์ และเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นหากนำวิทยาการ เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่ทันสมัยและทรัพยากรมาใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขนาดของรัฐสัมพันธ์กับพื้นที่ซึ่งเป็นที่มาของอำนาจของรัฐที่สำคัญ 4 ประการ ประกอบด้วย

(ก) รัฐที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล เป็นรัฐที่มีพื้นที่อย่างกว้างขวาง สามารถเลี้ยงดูประชากรจำนวนมาก การมีประชากรที่มากส่งผลต่อการเป็นประเทศมหาอำนาจ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน และอินเดีย ที่มีอาณาเขตและประชากรรวมกันมากกว่าร้อยละ 25 ของประชากรใน ค.ศ. 2017 ในทางตรงกันข้าม หากประเทศมีพื้นที่กว้างขวาง แต่มีประชากรจำนวนน้อย ย่อมเป็นภัยอันตรายต่อประเทศหากขาดประชากรดูแลรักษา และป้องกันประเทศในยามเกิดวิกฤตการณ์ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ ทิเบต ที่ภายหลังสูญเสียประเทศนับตั้งแต่การรุกรานของสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1958

(ข) รัฐที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ย่อมมีทรัพยากรจำนวนมาก หากนำทรัพยากรมาใช้อย่างต้องเป็นประโยชน์ต่อการทำให้ประเทศก้าวสู่ความเป็นมหาอำนาจ มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกาที่มีทรัพยากรเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญ คือ น้ำมัน ภายหลังการพัฒนาหัตถอุตสาหกรรมที่ทันสมัยนับตั้งแต่ ค.ศ. 2015 ทำให้สามารถแสวงหาน้ำมันเป็นจำนวนมาก ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่ทันสมัยจากการเป็นประเทศผู้ส่งออกน้ำมันในอนาคต

(ค) รัฐที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลย่อมมีความได้เปรียบเมื่อเกิดสงคราม เพราะสามารถพัฒนาหรือหลบซ่อนเพื่อเป็นจุดยุทธศาสตร์ ได้มากกว่าประเทศที่มีขนาดเล็ก มีพื้นที่มากเพียงพอสำหรับพัฒนาอาวุธสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตัวอย่างที่สำคัญ คือ รัสเซียหรืออดีตสหภาพโซเวียตที่มีพื้นที่เป็นจำนวนมาก ทำให้มี

ความได้เปรียบจากการส่งสมกำลังทหารและอาวุธ นำมาสู่ชัยชนะ ที่สำคัญ คือ การทำสงครามระหว่างสหภาพโซเวียตกับเยอรมนีระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เยอรมนีมีชัยชนะช่วงแรกเพราะยึดพื้นที่เป็นจำนวนมาก แต่การมีพื้นที่ที่กว้างใหญ่ไพศาลส่งผลให้กองทัพสหภาพโซเวียตที่ภายหลังย้ายไปพำนักตามพื้นที่รอบนอก รวบรวมกำลังจนมีชัยชนะเหนือเยอรมนี

(ง) รัฐที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล หากแพ้สงครามย่อมทำให้ประเทศที่ชนะปกครองดูแลให้ทั่วถึงได้ยากลำบาก เพราะพื้นที่หรืออาณาบริเวณจำนวนมากย่อมใช้กำลังคนจำนวนมากด้วย ตัวอย่างเช่น อังกฤษระหว่างการปกครองอินเดียที่เป็นอาณานิคม มีความยากลำบากในการปกครองให้ทั่วถึง ประสบการณ์เช่นนี้ ส่งผลต่อการที่อังกฤษไม่ยึดครองจีนเป็นอาณานิคม เพราะจะมีปัญหาการดูแลที่ไม่ทั่วถึง แต่พยายามมีอำนาจและอิทธิพลเพื่อรักษาผลประโยชน์ของอังกฤษให้มากที่สุด

ดังนั้น ขนาดของพื้นที่ย่อมส่งผลต่อรัฐหรือประเทศนั้นเสมอ ด้านการเมืองและความมั่นคง คือ ขนาดของพื้นที่ส่งผลต่อยุทธศาสตร์การเมืองและความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ คือ ขนาดของพื้นที่ส่งผลต่อการกระจายประชากรและแหล่งผลิต และด้านสังคม คือ ขนาดของพื้นที่ส่งผลต่อความเป็นเอกภาพของประเทศและประชากร มีการจัดแบ่งขนาดของประเทศออกเป็นสามระดับ กล่าวคือ ประเทศขนาดใหญ่คือประเทศที่มีขนาดนับตั้งแต่ 100,000 ตารางไมล์ ประเทศขนาดกลางคือประเทศที่มีขนาดนับตั้งแต่ 25,000 ถึง 100,000 ตารางไมล์ และประเทศที่มีขนาดเล็กคือประเทศที่มีขนาด 25,000 ตารางไมล์ลงมา เป็นที่น่าสังเกตว่าประเทศในเอเชียและแอฟริกา มีจำนวนประเทศขนาดใหญ่มากกว่าทวีปอื่น แต่ไม่เป็นตัวบ่งชี้ถึงความเจริญเติบโตหรือความก้าวหน้าทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ขณะที่ทวีปยุโรปและอเมริกาเหนือมีประเทศที่มีขนาดใหญ่จำนวนน้อยกว่า เอเชียและแอฟริกา และมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จนกลายเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว แตกต่างจากประเทศในทวีปอื่น

ขนาดของประเทศยังสัมพันธ์กับจำนวนประชากร สหรัฐอเมริกาและสหพันธรัฐรัสเซีย นับเป็นตัวอย่างของประเทศที่มีพื้นที่และประชากรที่สัมพันธ์กัน มีทรัพยากรของพื้นที่กับทรัพยากรมนุษย์สัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดประโยชน์กับการพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวาง ออสเตเรียกับแคนาดานับเป็นตัวอย่างของประเทศที่มีพื้นที่จำนวนมากที่ไม่สัมพันธ์กับประชากรที่ค่อนข้างเบาบางเมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของประเทศ ทำให้เป็นปัญหาในการก้าวสู่การเป็นมหาอำนาจแม้จะเป็นประเทศพัฒนาแล้วก็ตาม ตรงกันข้ามกับญี่ปุ่นและบังกลาเทศเพราะนับเป็นตัวอย่างของประเทศที่มีพื้นที่จำนวนจำกัดที่ไม่สัมพันธ์กับประชากรที่มีเป็นจำนวนมาก

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำขนาดของพื้นที่มาอธิบายและวิเคราะห์ความคงที่ของขนาดพื้นที่ การกระจายความเจริญจากรูปรางที่ไม่กระตัดรัดและขาดความสมดุล แต่นำไปสู่การสรรสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากหลากหลายมิติของขนาดของพื้นที่ สัมพันธ์กับผลประโยชน์ด้านการพัฒนา การคมนาคม การกระจายตัวของประชากร ที่สำคัญ ขนาดของพื้นที่สัมพันธ์กับประชากรที่พำนักอาศัยตามแนว

ชายแดนและสัมพันธ์กับประชากรในอีกเขตแดนหนึ่งผ่านความเป็นมา ประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ ศาสนา ที่ทำให้เมื่อเส้นพรมแดนสลายตัว ส่งผลต่อการอำนวยความสะดวกทางเศรษฐกิจให้กับประเทศไทยภายหลัง

(2) ที่ตั้งของรัฐ (Location) เป็นทำเลหรือตำแหน่งแห่งที่ของประเทศ ทำเลที่ตั้งของประเทศทั้งหลายในโลกล้วนแล้วแต่มีความแตกต่าง ที่ตั้งทางภูมิรัฐศาสตร์ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อประเทศทุกด้านทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลต่อความได้เปรียบและเสียเปรียบของประเทศ ด้วยข้อจำกัดเรื่องการขยายดินแดนทำให้รัฐหรือประเทศไม่สามารถเลือกดินแดนที่ตั้งของประเทศที่เป็นอิสระเสรี การที่ประเทศมีที่ตั้งที่ตื้นเขินเป็นความโชคดีของประเทศนั้น ส่วนประเทศที่มีที่ตั้งที่ไม่เหมาะสมต้องปรับสภาพให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบทที่เปลี่ยนแปลง ให้ประเทศมีความโดดเด่นและที่ตั้งในพื้นที่ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสภาพทำเลที่ตั้งนับเป็นส่วนสำคัญของการกำหนดพฤติกรรมระหว่างประเทศ ทิศทางและอนาคตของประเทศ ตัวอย่างประเทศที่มีที่ตั้งที่สำคัญ คือ สวิตเซอร์แลนด์ และสิงคโปร์

สวิตเซอร์แลนด์ เป็นประเทศขนาดเล็ก ไม่มีทางออกทางทะเล และล้อมรอบด้วยประเทศอื่นซึ่งเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ ที่สำคัญ อยู่เกือบกึ่งกลางของยุโรปทั้งประเทศที่เป็นยุโรปตะวันตก ซึ่งเป็นประเทศโลกเสรีและยุโรปตะวันออกที่เป็นประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ช่วงสงครามเย็น ความแตกต่างกันทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้สวิตเซอร์แลนด์กลายเป็นประเทศที่มีความเป็นกลางด้านการต่างประเทศ เป็นเวทีเจรจาความขัดแย้งระหว่างประเทศหลายครั้ง การเป็นประเทศที่มีที่ตั้งบนพื้นที่สูง มีขนาดภูมิประเทศเป็นที่สูง มีพื้นที่ที่เป็นภูเขา ที่ราบสูง และทะเลสาบ ส่งผลให้มีการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม เป็นการเพาะปลูกบนที่ราบสูงและการเลี้ยงสัตว์ ที่สำคัญ คือ นมและผลิตภัณฑ์จากนม อาหารสำเร็จรูป มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาแปรรูปด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่นำไปสู่การสร้างอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าสูง ที่สำคัญ คือ นาฬิกา สภาพภูมิประเทศที่สวยงามทำให้มีการพัฒนาการบริการจนเป็นที่ยอมรับนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมบริการที่สำคัญ คือ การท่องเที่ยว การโรงแรม มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งการคมนาคมทางบกและทางอากาศที่ทันสมัย

สิงคโปร์ เป็นประเทศขนาดเล็ก เป็นเกาะปลายคาบสมุทรหลาย เคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษที่ปกครองมลายู ส่งผลให้ต้องกำหนดนโยบายโอนอ่อนผ่อนตามกับมหาอำนาจ การเป็นประเทศที่เป็นเกาะปลายคาบสมุทรอินโดจีน ตั้งอยู่บนเส้นทางเดินเรือช่องแคบมะละกาซึ่งเป็นเส้นทางติดต่อระหว่างยุโรป แอฟริกา เอเชียตะวันตกเฉียงใต้หรือตะวันออกกลาง เอเชียใต้ กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียตะวันออก ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แอฟริกา ส่งผลให้สิงคโปร์กลายเป็นท่าเรือที่สำคัญ การเป็นเมืองท่าส่งผลให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่อง ที่สำคัญ คือ อุตสาหกรรมเดินเรือ การกลั่นน้ำมัน ปิโตรเคมี เคมีภัณฑ์ เหล็กและเหล็กกล้า จนกลายเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมขั้นสูงและอุตสาหกรรมบริการ ที่สำคัญ คือ การเงินและการธนาคาร การท่องเที่ยว และแฟชั่น การเป็นประเทศที่มีที่ตั้งเป็นเกาะปลายคาบสมุทรและความเจริญเติบโตสมัย

อาณานิคม ส่งผลให้กลายเป็นที่อพยพของผู้คนต่างเชื้อชาติมาพำนัก ที่สำคัญ คือ คนจีน คนอินเดีย นอกเหนือจากคนมาเลย์พื้นถิ่น ก่อให้เกิดความหลากหลายเชื้อชาติผสมผสานเป็นสิ่งคโปรในปัจจุบัน

ความแตกต่างด้านที่ตั้งของประเทศนำไปสู่การแบ่งลักษณะที่ตั้งของประเทศออกเป็นห้าลักษณะประกอบด้วย ตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ตำแหน่งที่ตั้งสัมพัทธ์ ตำแหน่งที่ตั้งติดกับประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศข้างเคียง ตำแหน่งกลาง และตำแหน่งที่ตั้งทางยุทธศาสตร์

ตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (Geographical Location) เป็นตำแหน่งที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นการตั้งค่าตามละติจูดและลองจิจูด ความแตกต่างของค่าละติจูดตามพื้นผิวโลกย่อมมีความแตกต่างกันในสภาพทางกายภาพแต่ละพื้นที่ ส่งผลต่อลมฟ้าอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ พืชพันธุ์ทางธรรมชาติ สรรพสัตว์พื้นถิ่น มีการจัดแบ่งตามละติจูดเป็นพื้นที่ใน (1) เขตละติจูดต่ำ (Low Latitude) เป็นพื้นที่จากเส้นศูนย์สูตรขึ้นมาถึงละติจูด 23 องศาเหนือและใต้ เป็นเขตอากาศร้อนชื้น มีอุณหภูมิและความชื้นตลอดชีวิต ส่งผลให้ประชาชนขาดความตื่นตัวขาดความกระตือรือร้น มีโรคภัยไข้เจ็บจำนวนมาก มีปัญหาอุปสรรคต่อการบุกเบิกพื้นที่ ผลผลิตทางการเกษตรมีน้อย ทำให้ส่วนใหญ่มักเป็นประเทศกำลังพัฒนา (2) ละติจูดกลาง (Middle Latitude) ระหว่าง 30 ถึง 60 องศาเหนือและใต้ อากาศอบอุ่น อุณหภูมิและความชื้นเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ทั้งฤดูใบไม้ร่วง ฤดูหนาว ฤดูใบไม้ผลิ และฤดูร้อน ประชาชนปรับตัวตลอดเวลา ส่งผลต่อความตื่นตัวของประชากร ทำให้ส่วนใหญ่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว

ตำแหน่งที่ตั้งสัมพัทธ์ (Relative Location) การเน้นที่ตั้งสัมพัทธ์เป็นทะเล มหาสมุทร และแผ่นดินแบ่งเป็นสองส่วน คือ (1) ประเทศที่มีที่ตั้งในภาคพื้นทวีป (Continental or Interior Location) เป็นประเทศที่ไม่มีพรมแดนด้านใดติดต่อกับทะเลหรือมหาสมุทร ทำให้เป็นประเทศที่ไม่มีทางออกทางทะเล ก่อให้เกิดความเสียเปรียบ ที่สำคัญ คือ การขาดโอกาสสำหรับการติดต่อกับโลกภายนอก การขาดโอกาสการเรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก การขาดโอกาสแสวงหาทรัพยากรทางทะเลและมหาสมุทร และการต้องรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเป็นเส้นทางการคมนาคมขนส่ง (2) ประเทศที่มีที่ตั้งติดต่อกับพื้นน้ำที่เป็นชายฝั่งทะเลและมหาสมุทร (Marine Location) ประเทศที่มีที่ตั้งติดชายฝั่งทะเลและมหาสมุทรมีเป็นจำนวนมาก แบ่งเป็นประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นน้ำด้านเดียว (One Sea Location) อาทิ ปากีสถาน และบังกลาเทศ เป็นต้น ประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นน้ำสองด้าน (Two Sea Location) อาทิ สหรัฐอเมริกา ไทย เป็นต้น และประเทศที่เป็นเกาะหรือหมู่เกาะ อาทิ อังกฤษ ญี่ปุ่น สิงคโปร์ เป็นต้น

ผลดีของประเทศที่มีที่ตั้งติดต่อกับพื้นน้ำที่เป็นชายฝั่งทะเลและมหาสมุทร คือ การติดต่อกับภายนอกสะดวก ข้อจำกัดการคมนาคมทางน้ำมีน้อยกว่าทางบกและอากาศ ราคาถูก มีปริมาณการขนส่งจำนวนมาก มีโอกาสรับความเปลี่ยนแปลงหรือความเจริญเติบโตจากภายนอกมากกว่า ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ การประมง การค้นหาทรัพยากรทางทะเลและแร่ธาตุทั้งหลาย เช่น น้ำมัน และก๊าซธรรมชาติ เป็นต้น การพัฒนาอุตสาหกรรม ที่สำคัญ คือ การเดินเรือ การต่อเรือ การซ่อมเรือ และพาณิชย์นาวี และการบริการ คือ

การท่องเที่ยว ส่งผลให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพที่หลากหลาย ผลเสีย คือ การเพิ่มแสนยานุภาพของประเทศที่ปกป้องสิทธิอธิปไตยทางทะเล นอกเหนือจากพรมแดนทางบกที่ในกรณีที่เป็นประเทศภาคพื้นทวีปหรือมีอาณาเขตทางบกติดต่อกับประเทศอื่น การโดดเดี่ยวออกจากประเทศอื่นกรณีที่เป็นเกาะหรือหมู่เกาะที่ห่างไกลออกไป และอาจเป็นปัญหาด้านความเป็นเอกภาพของผู้คนในประเทศ

ตำแหน่งของประเทศเพื่อนบ้านและประเทศข้างเคียง (Vincinal Location) ประเทศที่มีพรมแดนหรืออาณาเขตติดต่อกันย่อมมีความสัมพันธ์ที่เป็นความร่วมมือหรือความขัดแย้งระหว่างกัน ความเหมือนกันหรือความแตกต่างกันทางการเมืองการปกครอง ที่สำคัญ คือ อุดมการณ์ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ระดับการพัฒนา และทางสังคม คือ ความเหมือนกันหรือแตกต่างกันของประชากร เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา วิถีชีวิต หรืออื่นใด ล้วนแล้วแต่ส่งผลให้เกิดความร่วมมือหรือความขัดแย้งระหว่างกัน ตำแหน่งของประเทศเพื่อนบ้านและประเทศข้างเคียงยังสัมพันธ์กับที่ตั้งกันชน (Buffer Location) อาทิ ประเทศไทยเคยเป็นรัฐกันชน (Buffer state) กับอังกฤษและฝรั่งเศสช่วงการล่าอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนปาลและภูฏานเป็นรัฐกันชนระหว่างอินเดียกับจีน เป็นต้น และการมีอาณาเขตหรือทำเลที่ตั้งที่ติดต่อกับประเทศขนาดใหญ่ขณะที่ประเทศตนเองมีขนาดกลางหรือขนาดเล็กย่อมส่งผลต่อการกำหนดนโยบายทั้งภายในประเทศ นโยบายต่างประเทศ และพฤติกรรมระหว่างประเทศ อาทิ พม่า ลาว และเวียดนาม ที่มีพรมแดนติดต่อกับจีน แต่หากเป็นประเทศที่มีขนาดใกล้เคียงกันย่อมไม่มีปัญหาความขัดแย้งหรือมีความขัดแย้งน้อยกว่าหรือมีความขัดแย้งแต่มีอำนาจต่อรองใกล้เคียงกัน อาทิ รัสเซียกับจีน สหรัฐอเมริกากับแคนาดา จีนกับอินเดีย เป็นต้น

ตำแหน่งกลาง (Central Location) การเป็นประเทศที่มีตำแหน่งกลางของภูมิภาคก่อให้เกิดความสำคัญของประเทศนั้นที่มีต่อภูมิภาค ทั้งทางด้านการเมืองและความมั่นคง ที่สำคัญ คือ การเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญของภูมิภาค ด้านเศรษฐกิจ คือ การเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทั้งทางบก คือ การเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางรถยนต์หรือทางหลวง ระบบราง ที่ทุกประเทศต้องผ่านประเทศที่มีที่ตั้งตำแหน่งกลางจึงสามารถเดินทางต่อไปได้ ทางเรือ คือ การมีท่าเรือที่ทันสมัย มีศักยภาพสูงสำหรับการขนถ่ายสินค้า และมีที่ตั้งที่อยู่บนเส้นทางเดินเรือที่สำคัญ และทางอากาศ คือ การเป็นศูนย์กลางการบิน (hub) ของสายการบินในภูมิภาคหรือทั่วโลก

ตำแหน่งที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ (Strategic Location) เป็นตำแหน่งที่ตั้งที่เป็นผลประโยชน์ทางด้านการเมือง การทหาร และความมั่นคง เพราะหากมีทำเลที่ตั้งดีเยี่ยมเป็นประโยชน์กับปัจจัยแห่งอำนาจของรัฐ ที่เป็นเส้นทางการคมนาคมขนส่งทางบก ที่สำคัญ คือ ชาอูดีอาระเบียซึ่งเป็นประเทศที่มีที่ตั้งตรงกลางในเอเชียตะวันตกเฉียงใต้หรือตะวันออกเฉียงใต้ อินเดียซึ่งเป็นประเทศที่มีที่ตั้งตรงกลางในเอเชียใต้ ไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีที่ตั้งตรงกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เส้นทางการคมนาคมทางทะเล ที่สำคัญ คือ คลองสุเอซ คลองปานามา ช่องแคบมะละกา ช่องแคบบิรอลตา ช่องแคบดาร์ดาแนลล์ และช่องแคบบอสฟอรัส

ดังนั้น ที่ตั้งของรัฐ มีความสำคัญอย่างมากต่อการเป็นประเทศที่เป็นเอกราช เป็นอาณานิคมหรือประเทศราช เป็นประเทศที่มีอำนาจ หรือเป็นประเทศมหาอำนาจ ที่สำคัญ ประเทศที่มีอาณาเขตติดทางทะเลมีความ

ได้เปรียบกว่าประเทศที่ไม่มีอาณาเขตติดกับทะเล เพราะมีโอกาสติดต่อกับภายนอกส่งผลต่อการรับรู้ความเปลี่ยนแปลงจากภายนอก การเดินทางและคมนาคมขนส่งที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนภายนอก มีความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการเมืองการปกครอง ที่สำคัญ คือ การพัฒนาอาวุธยุทธโธปกรณ์ ทางเศรษฐกิจ คือ การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งทางด้านการพัฒนา การค้า การเงิน การลงทุน และความช่วยเหลือ การแสวงหาทรัพยากรทางทะเล ที่สำคัญ คือ การประมงและน้ำมัน ทำให้เป็นประเทศมหาอำนาจได้ และด้านสังคม เป็นการเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่ เทคโนโลยี นวัตกรรม ที่นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงสังคมในประเทศ

ประเทศที่มีอำนาจทางทะเลจะมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นน้ำที่เป็นทะเลหรือมหาสมุทร หรือมีที่ตั้งเป็นเกาะ ขณะที่ประเทศที่ไม่มีทางออกทางทะเล ที่สำคัญ คือ ลาว อัฟกานิสถาน เนปาล สวิสเซอร์แลนด์ ไม่เป็นมหาอำนาจทางทะเล ที่สำคัญ ประเทศหลายประเทศมีระดับการพัฒนาที่ต่ำ หรือแม้ประเทศบางประเทศมีอาณาเขตติดต่อกับทะเลแต่กลับมีความเสียเปรียบ ที่สำคัญ คือ รัสเซียหรืออดีตสหภาพโซเวียต เพราะแม้มีที่ตั้งหรืออาณาเขตติดต่อกับทะเลและมหาสมุทรทั้งแปซิฟิกทางด้านตะวันออกและอาร์กติกทางด้านเหนือ และทะเลเมดิเตอร์เรเนียนทางด้านตะวันตก แต่กลับมีความเสียเปรียบเพราะมหาสมุทรอาร์กติกเป็นน้ำแข็ง มหาสมุทรแปซิฟิกเป็นด้านตะวันออกไกลที่มีญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจ และด้านทะเลเมดิเตอร์เรเนียนที่ต้องผ่านทะเลดำที่มีประเทศรายล้อมจำนวนมาก และต้องผ่านช่องแคบบอลซอร์สของตุรกีที่ส่งผลทำให้เป็นปัญหากับรัสเซียหรืออดีตสหภาพโซเวียตที่ทำให้ต้องแผ่ขยายอำนาจสู่ยุโรปตะวันออกและยุโรปใต้รวมถึงเอเชียตะวันตกเฉียงใต้หรือตะวันออกกลางอย่างต่อเนื่อง

ที่ตั้งของประเทศต่อการกำหนดความเป็นมหาอำนาจยังมีความสำคัญ ที่สำคัญ คือ แคนาดา แม้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีระดับการพัฒนาและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูง แต่เนื่องจากที่ตั้งอยู่ใกล้กับสหรัฐอเมริกา ส่งผลทำให้ความเป็นมหาอำนาจลดลงเพราะสหรัฐอเมริกาบดบัง ไทยมีที่ตั้งอยู่ท่ามกลางประเทศที่มีขนาดเล็ก มีระดับการพัฒนาที่ต่ำกว่า มีขนาดทางเศรษฐกิจที่น้อยกว่า ที่สำคัญ การที่ไทยไม่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมหาอำนาจและมหาอำนาจขนาดใหญ่ ที่สำคัญ คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน ญี่ปุ่น และอินโดนีเซีย ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นมหาอำนาจเหนือประเทศอื่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป บริเวณคาบสมุทรอินโดจีนหรือสุวรรณภูมิในอดีต

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 มุ่งเน้นอธิบายและวิเคราะห์ที่ตั้ง ทั้ง (ก) ที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยตั้งอยู่ในละติจูดต่ำ ใกล้เส้นศูนย์สูตร ทำให้มีอากาศร้อนชื้น ส่งผลต่อการเผชิญกับโรคภัยไข้เจ็บ และความขยันขันแข็งของประชาชน (ข) ตำแหน่งที่ตั้งสัมพัทธ์ ที่ประเทศไทยมีที่ตั้งในภาคพื้นทวีปและภาคพื้นสมุทร ส่งผลต่อปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์สร้างความได้เปรียบทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง (ค) ตำแหน่งที่ตั้งติดกับประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศข้างเคียง จากการที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงจากการเป็นประเทศหน้าด่านช่วงสงครามเย็น กลายเป็นประเทศที่มีตำแหน่งที่ตั้งตรงกลางภาคพื้นทวีปของคาบสมุทรอินโดจีน ส่งผลต่อความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญ จากการพัฒนาประเทศ การคมนาคมขนส่ง การพัฒนาโครงสร้าง

พื้นฐาน ที่เชื่อมต่อสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย (ง) ตำแหน่งกลาง ที่ประเทศไทยมีทำเลที่ตั้งเป็นตำแหน่งกลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้านภาคพื้นทวีป ก่อให้เกิดความได้เปรียบช่วงภายหลังสงครามเย็น นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ต่อเนื่องถึงคริสต์ศตวรรษที่ 21 และ (จ) ตำแหน่งที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ ที่สัมพันธ์กับปัจจัยแห่งอำนาจ จากความหมายความมั่นคงแบบเดิม คือ กำลังพล อาวุธยุทโธปกรณ์ การสะสมอาวุธ การพัฒนาขีดความสามารถทางการทหาร และความมั่นคงความหมายใหม่ ที่สำคัญ คือ ความมั่นคงทางการเมือง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงทางสังคม

(3) ทรัพยากรธรรมชาติ รัฐที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ นำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพย่อมมีผลโดยตรงต่อการเป็นมหาอำนาจ ที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา ที่มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมาก และนำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ที่สำคัญ คือ น้ำมัน ประเทศที่มีทรัพยากรมนุษย์เป็นจำนวนมาก เป็นทุนมนุษย์ย่อมส่งผลต่อการเป็นมหาอำนาจ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ ญี่ปุ่น อิสราเอล ที่ประชากรเกือบทั้งหมดมีความรักชาติ แผ่นดินเกิด มีการศึกษาที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 มุ่งเน้นอธิบายและวิเคราะห์ทรัพยากรธรรมชาติที่ประเทศไทยที่มีความหลากหลาย ที่สำคัญ คือ ความหลากหลายทางชีวภาพ และที่มีจำกัด ที่สำคัญ คือ พลังงาน ที่ปัญหาด้านความมั่นคงในการจัดหาและความมั่นคงในด้านราคา

(4) รูปร่างของรัฐ นับเป็นส่วนสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ ที่เป็นการนำความได้เปรียบเสียเปรียบของรัฐแต่ละรัฐมากำหนดนโยบายต่างประเทศ ที่สำคัญ คือ รัฐที่มีพื้นที่เป็นแผ่นดินผืนเดียวกัน เป็นกลุ่มก้อน ย่อมมีความได้เปรียบกว่ารัฐที่กระจัดกระจายในทะเลและมหาสมุทรจากความมั่นคงที่เป็นการป้องกันภัยจากการรุกรานภายนอกทางทะเล

การกำหนดรูปร่างของรัฐเป็นผลมาจากการลากเส้นพรมแดนของประเทศให้เชื่อมโยงติดต่อกัน ส่งผลให้ประเทศทั้งหลายมีรูปร่างแตกต่างกันหลากหลายรูปแบบ รูปร่างของรัฐแบ่งออกเป็นสามรูปแบบ ประกอบด้วยรูปร่างกระทัดรัด รูปร่างไม่กระทัดรัด และรูปร่างที่มีส่วนแยกย่อยออกจากส่วนใหญ่ รูปร่างของรัฐหรือประเทศจะมีผลต่อประเทศทั้งการกระจายประชากรและกิจกรรม การเกิดการรวมหรือการแยก การป้องกันและความปลอดภัยแห่งชาติ การบริหารและความทั่วถึงในการบริหาร

รูปร่างกระทัดรัด มีลักษณะเป็นรูปวงกลม ทรงกลม สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม ตัวอย่างของประเทศที่สำคัญ คือ สวิตเซอร์แลนด์ โรมานีเย บัลแกเรีย เอกวาดอร์ อูรุกวัย อัฟกานิสถาน อียิปต์ เกาหลีใต้ การมีรูปร่างกระทัดรัดส่งผลให้มีความเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญ คือ การกระจายประชากรและกิจกรรมทุกด้านเป็นไปด้วยดี ก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ ก่อให้เกิดพลังรวมมากกว่าพลังแยก เพราะประชากรอยู่ในพื้นที่ที่ติดต่อสื่อสารได้โดยสะดวก ก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลต่อความสามัคคีภายในประเทศ รูปร่างของประเทศที่กระทัดรัดทำให้การดูแลปกป้องและการป้องกันประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทัวถึง ไม่สิ้นเปลือง

งบประมาณ การจัดการและอาวุยุทธ์โรปกรณ์มีต้นทุนต่ำ การบริหารงานมีประสิทธิภาพ ทัวถึง เพราะไม่มีพื้นที่ใดห่างไกลจากศูนย์กลางหรือศูนย์อำนาจรัฐ

รูปร่างไม่กระตัดรัด มีลักษณะตรงกันข้ามกับวงกลม ทรงกลม สี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม ตัวอย่างของประเทศที่สำคัญ คือ อิตาลี นอร์เว เปรู อาร์เจนตินา โชมเลีย โมซัมบิก บังกลาเทศ พม่า ไทย เวียดนาม ประชากรภายในประเทศจะกระจุกกระจายไปในประเทศหลายส่วนในหลายพื้นที่ การเมืองแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างอย่างมาก ความห่างไกลและการคมนาคมขนส่งที่มีข้อจำกัด และสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ประเทศขาดความเป็นเอกภาพ ความห่างไกลของประเทศนับเป็นข้อจำกัดของการคมนาคมขนส่ง ความยาวของพรมแดนหรืออาณาเขตที่มีมากส่งผลให้มีปัญหาการดูแลที่ไม่ทั่วถึง การขาดประสิทธิภาพ การจัดสรรงบประมาณจำนวนมากเพื่อจัดตั้งกองทัพ อาวุยุทธ์โรปกรณ์ และพัฒนาอื่น ความไม่เท่าเทียมกันในการพัฒนาและการสร้างความเจริญพื้นที่แต่ละพื้นที่ ประชากรที่ห่างไกลจากศูนย์กลางและมีความแตกต่างด้านสังคมและวัฒนธรรมกับศูนย์กลางแต่มีสังคมและวัฒนธรรมใกล้เคียงกับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้มีปัญหาด้านความเป็นเอกภาพของผู้คนในประเทศที่สำคัญ การมีพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศยื่นไปในพื้นที่ประเทศอื่นเป็นเสมือนคิม หรือตะขอเบ็ด หรือปากนกแก้ว ย่อมกลายเป็นพื้นที่ล่อแหลม หรือพื้นที่อ่อนไหว (sensitive area) ที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านการเมืองและความมั่นคง จนกลายเป็นข้อพิพาท การใช้กำลัง การรุกราน และกลายเป็นปัญหาด้านการเมืองระหว่างประเทศในที่สุด

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 มุ่งเน้นอธิบายและวิเคราะห์รูปร่างของประเทศไทยที่มีขนาดไม่กระตัดรัด และเป็นปัญหาจากการมีพื้นที่ที่ล้ำเข้าไปในพื้นที่ประเทศเพื่อนบ้าน ที่สำคัญคือ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีพื้นที่ที่เป็นคาบสมุทรยื่นลงไปทะเล ที่สำคัญ คือ ภาคใต้ นับเป็นความเสียเปรียบด้านความมั่นคงนับตั้งแต่อดีต แต่ความเปลี่ยนแปลงนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ทำให้รูปร่างของประเทศไทยที่ไม่กระตัดรัด กลับเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างรอบด้าน และการติดต่อทางทะเลทั้งด้านอ่าวไทยและทะเลอันดามัน

(5) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ นับเป็นส่วนสำคัญต่อการกำหนดความเป็นมหาอำนาจ ทำให้มีสมมติฐานว่าอากาศร้อนทำให้ประชากรเกียจคร้าน ขาดความกระตือรือล้น ตรงกันข้ามกับอากาศเย็น ที่ทำให้มนุษย์ให้เฉลียวฉลาด เพราะต้องต่อสู้กับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและโหดร้าย

ความหลากหลายทางภูมิศาสตร์ทั้งที่ราบ ที่ราบลุ่ม ที่ราบสูง ภูเขา เทือกเขา ชายฝั่ง นำไปสู่การเลือกการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ การให้ออกาสกับผู้คนเพื่อเลือกและตัดสินใจว่าภูมิประเทศแบบใด เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานแบบใด และภูมิประเทศที่แตกต่างกันย่อมส่งผลและผลกระทบต่อรัฐที่แตกต่างกันด้วย กล่าวคือ ภูมิประเทศที่ราบที่มีทั้งที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล ที่ราบลุ่มระหว่างภูเขาหรือหุบเขา เป็นพื้นที่อันดับแรกที่ถูกเลือกให้เป็นที่ตั้งของรัฐ ทั้งนี้เพราะมีสภาพพื้นที่พัฒนาง่าย ทั้งทางด้านโครงข่ายการคมนาคม การขนส่ง การตั้งถิ่นฐาน

อาคารบ้านเรือน การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การจัดระบบชลประทาน การใช้ที่ดินเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การผลิตอาหารด้านเกษตรกรรม การส่งเสริมจากรัฐก่อให้เกิดการขยายพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ภูมิภาคที่ราบจะเป็นบริเวณที่เป็นศูนย์กลางของรัฐ เป็นพื้นที่หลักที่สำคัญของประเทศทั้งหลายเสมอ ขณะเดียวกัน ย่อมส่งผลลบต่อรัฐเช่นกัน พื้นที่ภูมิภาคที่ราบเรียบเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ข้าศึกศัตรู เพราะไม่มีสิ่งกีดขวางเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนกำลังพล

ภูมิภาคที่สูงที่เป็นภูเขาหรือเทือกเขา สภาพภูมิประเทศทำให้มีความยากลำบากในการเข้าถึงจากภายนอก เหมาะกับการเป็นที่ตั้งของรัฐหรือประเทศ มีประเทศหรือรัฐอิสระขนาดเล็กจำนวนหนึ่งเลือกบริเวณที่สูงที่เป็นภูเขาหรือเทือกเขาเป็นที่ตั้งของรัฐระยะแรก ที่สำคัญ คือ สวิตเซอร์แลนด์ อันดอร์รา โมนาโก ซันมาริโน เนปาล ภูฏาน ทำให้ประเทศบางประเทศมีลักษณะเป็นนครรัฐ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเพื่อประโยชน์ในการป้องกันประเทศ ภายหลังจึงขยายสู่การเป็นพื้นที่ราบ เนื่องจากการขยายตัวของประชากรทำให้มีความต้องการใช้พื้นที่สำหรับการตั้งถิ่นฐานและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ ประเทศในอเมริกากลางและอเมริกาใต้หรือลาตินอเมริกา ที่สำคัญ คือ โคลอมเบีย และเอกวาดอร์ ที่มีการก่อตั้งรัฐในพื้นที่ที่ราบสูง แล้วภายหลังจึงขยายสู่พื้นที่ราบ ประเทศในเอเชียที่สำคัญ คือ อิหร่านที่เดิมตั้งถิ่นฐานที่ราบสูงภายใน และภายหลังจึงขยายสู่ทะเลสาบแคสเปียน และอ่าวเปอร์เซีย

การตั้งถิ่นฐานบริเวณที่สูงที่เป็นทั้งภูเขาและเทือกเขา ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการต่อต้านการรุกรานจากภายนอก แต่ก่อให้เกิดความเสียเปรียบที่สำคัญหลายประการ นับตั้งแต่การที่ประชากรที่ตั้งถิ่นฐานหรือพำนักอาศัยแตกแยกหรือแบ่งแยกกัน ก่อให้เกิดปัญหาชนกลุ่มน้อย ตัวอย่างของประเทศที่สำคัญ คือ พม่า ที่มีสภาพภูมิประเทศทางตอนเหนือและตะวันออกเป็นภูเขา เทือกเขา และที่ราบสูง ทำให้เป็นที่พำนักอาศัยของชนกลุ่มน้อยที่กระจัดกระจายในพื้นที่ ที่สำคัญ คือ ไทใหญ่ กระเหรี่ยง มอญ ก่อให้เกิดปัญหาความเป็นเอกภาพและความขัดแย้งระหว่างกัน ส่วนตัวอย่างของที่สูงที่สำคัญ คือ เทือกเขาแอนดีส ที่มีประชากรแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ ผู้คนบริเวณเทือกเขาแอนดีสตะวันตก บริเวณชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก และบริเวณลุ่มแม่น้ำอะเมซอน

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 มุ่งเน้นอธิบายและวิเคราะห์ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่นับตั้งแต่ภูเขา ที่สูง ที่ราบแอ่งกระทะในภาคเหนือ ที่ราบสูงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ราบลุ่มในภาคกลาง และที่ราบชายฝั่งในภาคใต้ สภาพภูมิศาสตร์ของประเทศไทยนับว่าเอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง

ภูมิศาสตร์การเมืองเป็นวิชาที่ถือกำเนิดเป็นลำดับแรก เป็นการนำปัจจัยทางภูมิศาสตร์หรือหน่วยทางภูมิศาสตร์เป็นหลัก และนำการเมืองเป็นส่วนประกอบในการอธิบายและวิเคราะห์ทางภูมิศาสตร์ ภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่ถือกำเนิดภายหลังต่อจากภูมิศาสตร์การเมือง เป็นการศึกษาสภาพที่ตั้งของชุมชน เมือง เมืองหลวง ดินฟ้าอากาศ เขตแดน พรมแดน ของประเทศ ภูมิรัฐศาสตร์ถือกำเนิดมาจากผลงานของนักภูมิศาสตร์ ที่สำคัญ คือ นัก

ภูมิศาสตร์การเมืองของโลก ความแตกต่างระหว่างภูมิศาสตร์การเมืองกับภูมิรัฐศาสตร์อยู่ตรงที่นักภูมิรัฐศาสตร์เน้นการเมืองเป็นหน่วยการศึกษาแล้วนำภูมิศาสตร์มาประกอบ

ภูมิศาสตร์การเมืองเป็นวิชาที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานทางภูมิศาสตร์กับพฤติกรรมทางการเมืองในดินแดนที่ประกอบเป็นรัฐทั้งทางตรงและทางอ้อมส่งผลต่อความเจริญเติบโต พัฒนาการ ความเสื่อม ความสัมพันธ์และความขัดแย้งระหว่างรัฐต่อรัฐ (สมชาย เตชะพรหมพันธุ์, 2535 : 6)

ความคิดด้านภูมิรัฐศาสตร์ (ปรับปรุงเนื้อหาส่วนนี้จาก สมชาย เตชะพรหมพันธุ์, 2535 : 1-19) มีจุดเริ่มต้นมาจากแนวคิดของนักปรัชญาการเมือง นักปรัชญา และนักคิด นับตั้งแต่อดีต ที่สำคัญ คือ อริสโตเติล นักปรัชญา นักปรัชญาการเมือง และนักคิดจำนวนมาก ที่มีทัศนะและมุมมองที่สำคัญสองภูมิภาค ประกอบด้วย ยุโรป และ เอเชีย ที่มีสาระสำคัญ กล่าวคือ ยุโรปอยู่ในภูมิภาคที่หนาวเย็น มีสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ทำให้ประชากรมีความอดทนต่อความเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ส่งผลต่อความปรารถนาและความต้องการเสรีภาพ ควบคู่กัน แต่การขาดทักษะ ประสบการณ์ ทำให้ไม่สามารถพัฒนาความก้าวหน้าทางการเมือง และขาดความสามารถปกครองคนอื่น นับเป็นปัญหาสำคัญของชาวยุโรป

ตรงกันข้ามกับเอเชีย เพราะชาวเอเชียเป็นคนที่มีความเฉลียวฉลาด หลักแหลม เต็มไปด้วยทักษะและสติปัญญา แต่ความเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศที่ไม่มากนักเพราะเอเชียเป็นเขตร้อน ส่งผลให้การปรับตัวของประชากรมีน้อย ประชากรส่วนใหญ่ขาดความอดทน ความตื่นตัว ที่มาจากความเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ส่งผลให้คนเอเชียขาดความรักเสรีภาพ ทำให้ชาวเอเชียจำนวนมากเป็นทาสและประเทศราช

ส่วนกรีกซึ่งมีที่ตั้งอยู่ระหว่างยุโรปกับเอเชีย มีสภาพทางภูมิอากาศที่ทำให้ชาวกรีกตื่นตัว มีความคิดสร้างสรรค์ รักเสรี และมีความพร้อมด้านทักษะและประสบการณ์ ส่งผลให้กรีกสามารถพัฒนาการเมืองการปกครองได้ดีกว่าทั้งยุโรปและเอเชีย

สภาพภูมิศาสตร์ที่ดีส่งผลต่อกิจกรรมของมนุษย์ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ การเลือกชุมชนเมืองควรเป็นทำเลที่มีภูเขาล้อมรอบ ใกล้เคียงน้ำ หรือชายฝั่งทะเล ทั้งนี้เพื่อป้องกันการรุกรานจากภายนอก นับเป็นผลประโยชน์ทางด้านการคมนาคมและทางเศรษฐกิจจากการติดต่อทางการค้าภายนอก

สตราโบ (Strabo) นักปรัชญาชาวกรีกที่สำคัญ เสนอแนวคิดที่ว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้อาณาจักรโรมันเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่มาจากความเหมาะสมของ (1) ทำเลที่ตั้งเพราะอิตาลีมีลักษณะเป็นคาบสมุทร ยื่นลงมาในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทำให้อาณาจักรโรมันสามารถใช้ประโยชน์ทั้งทางบกและทางทะเลเพื่อขยายอำนาจไปทั่วทั้งภูมิภาคยุโรปบริเวณรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนและแอฟริกาตอนเหนือ การมีที่ตั้งบริเวณตอนกลางของภูมิภาคทำให้สามารถบริหารและจัดการพื้นที่โดยรอบที่เป็นอาณานิคมอย่างมีประสิทธิภาพ (2) การมีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสม เพราะอาณาจักรโรมันเกือบทั้งหมดมีอากาศร้อนและแห้งแล้ง ท้องฟ้าแจ่มใส แสงแดดจัด อากาศแห้ง ในช่วงฤดูร้อน และมีภาวะอากาศชื้น ลมแรง และมีพายุเป็นบางครั้งในฤดูหนาว ฝนและหิมะจะตกในฤดูหนาว ชาวโรมันที่ขยายอาณาเขตออกจากคาบสมุทรอิตาลีไม่จำเป็นต้องปรับตัวตามสภาพภูมิอากาศ หรืออาจ

กล่าวได้ว่าไม่มีอุปสรรคจากสภาพภูมิอากาศ (3) การมีทรัพยากรเป็นจำนวนมาก เพราะอิตาลีเป็นประเทศที่มีทรัพยากรจำนวนมาก จากการบุกเบิกใหม่ เป็นทรัพยากรที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีคุณภาพสูง ที่สำคัญ คือ ป่าไม้ ชาวโรมันอาศัยป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์ในเขตพื้นที่สูงเมเซต้าของสเปน เพื่อใช้ในการต่อเรือและสร้างเรือรบจำนวนมาก การมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือแร่ธาตุรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน การสร้างอาวุธยุทโธปกรณ์และยุทธปัจจัยจำนวนมาก ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินทำให้สามารถผลิตสินค้าการเกษตรออกเป็นจำนวนมาก

เอลสเวิร์ท ฮันติงตัน (Elsworth Huntington) นักภูมิศาสตร์ มีสมมติฐานที่สำคัญ คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดอารยธรรม การปรับตัวทางเทคโนโลยี ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ย่อมนำมาสู่ความเจริญและอำนาจแห่งชาติ สภาพแวดล้อมทางภูมิอากาศก่อให้เกิดความเจริญหรือความเสื่อมของรัฐ ตัวอย่างที่สำคัญ คือ ความเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ ก่อให้เกิดอารยธรรมของกรีกและอียิปต์สมัยโบราณ เพราะส่งผลให้มีความเจริญอย่างมาก

คาร์ล เฮาส์โฮเฟอร์ นำแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการทั้งหลายมาจัดระเบียบองค์ความรู้ เพื่อนำมาศึกษาภูมิศาสตร์ของโลก มีการแบ่งพื้นที่โลกออกมาจากความคิดเห็นเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศ เพื่อนำมาค้นคว้าหลักเกณฑ์ที่นำมาสู่การแสวงหาอำนาจและการขยายพื้นที่ ต่อมาแนวคิดทั้งหลายนำมาใช้ในการพัฒนานโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศของเยอรมนีสมัยอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ผลกระทบที่ตามมาจากแนวคิดนำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์นำไปสู่การก่อตั้งสถาบันภูมิรัฐศาสตร์ที่ถือกำเนิดใน ค.ศ. 1920 การถือกำเนิดของแนวคิดทฤษฎีภูมิรัฐศาสตร์ของคาร์ล เฮาส์โฮเฟอร์ นำมาสู่การบรรยาย พรรณา อธิบาย และวิเคราะห์เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงแรก ระหว่าง ค.ศ. 1939 ถึง 1942 อย่างถูกต้องเพราะสนับสนุนความคิดเห็นของคาร์ล เฮาส์โฮเฟอร์ ที่มีต่ออำนาจทางการเมืองจะต้องมาจากแสนยานุภาพที่ควบคุมทางบกมากกว่าทางทะเล บทบาทของเยอรมนีที่ร่วมมือเพื่อเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียตและแสดงแสนยานุภาพทางพื้นดิน เท่ากับสนับสนุนหลักการการขยายดินแดนของเยอรมนีด้วยการรุกรานสหภาพโซเวียต แต่กลับนำไปสู่ความล้มเหลวในช่วงหลัง ระหว่าง ค.ศ. 1943 ถึง 1945 จนนำไปสู่การพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 นำมาสู่ความเสื่อมของสถาบันภูมิรัฐศาสตร์ที่กลายเป็นสถาบันโฆษณาชวนเชื่อทั้งก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

ปัญหาที่สำคัญของวิชาภูมิรัฐศาสตร์ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2541 : 635-636) ประการแรก ความโน้มเอียงที่เป็นไปตามแนวทางปัทสถานมากกว่าแนวทางปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา นับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้นักวิชาการไม่สามารถโต้แย้งความคิดเห็นของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ผู้นำเยอรมนีขณะนั้นเป็นเพราะนักภูมิรัฐศาสตร์ขาดความรู้เชิงประจักษ์ที่มีการพิสูจน์ที่เป็นการวิจัย ตรงกันข้ามกลับเป็นการแสวงหาความรู้ตามแนวทางปัทสถาน ส่งผลให้เนื้อหาสาระของภูมิรัฐศาสตร์กลายเป็นการโฆษณาชวนเชื่อทางชาตินิยมของเยอรมนี (nationalist-propagandaist doctrine) เพราะถือเสมือนเป็นการตั้งสมมติฐานเพื่อเป็นการวางนโยบายและการโฆษณาชวนเชื่อของพรรคนาซี การนำแนวคิดพื้นที่ที่เติบโต เพื่อใช้ในการก่อความรุนแรงกับประเทศเพื่อนบ้านของอดอล์ฟ ฮิต

เลอร์ ก่อให้เกิดปัญหาทางวิชาการเพราะเมื่อนำแนวคิดภูมิศาสตร์กับรัฐศาสตร์รวมเข้าไว้ด้วยกันจะนำไปสู่สงครามและความขัดแย้ง (Cohen, 1961 : 41)

ขณะที่วิลเลียม กิลปิน (William Gilpin) นักภูมิรัฐศาสตร์อเมริกันที่มีผลงานใน ค.ศ. 1936 นำเสนอแนวคิดที่ว่าหุบเขาบริเวณมิสซิสซิปปี จะกลายเป็นดินแดนหัวใจของสหรัฐอเมริกา เซนต์หลุยส์จะกลายเป็นเมืองหลวงของสหรัฐอเมริกา แต่ยังไม่ได้ปรากฏตามการนำเสนอของวิลเลียม กิลปิน จนถึงปัจจุบัน (Cohen, 1961 : 44) เช่นเดียวกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีแนวคิดดินแดนหัวใจของสยาม (Heartland of Siam) นำมาสู่การจัดตั้งจังหวัดพุทธมณฑลบุรีที่เพชรบูรณ์ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

ประการที่สอง การปฏิเสธ ละเลย เพิกเฉย และไม่ยอมรับกับวิชาภูมิรัฐศาสตร์ของวงการวิชาการ นักภูมิศาสตร์แสดงความคิดเห็นว่าวิชาภูมิรัฐศาสตร์เป็นของรัฐศาสตร์ ขณะที่นักรัฐศาสตร์แสดงความคิดเห็นว่าวิชาภูมิรัฐศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของวิชาภูมิศาสตร์ นับเป็นวิกฤตการณ์ที่สำคัญของวิชานี้ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการ เทคโนโลยี และนวัตกรรมร่วมสมัย ดังนั้น ระยะเวลาที่ผ่านมาทำให้วิชาภูมิรัฐศาสตร์มีความก้าวหน้าน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ส่งผลให้วิชาภูมิรัฐศาสตร์คลุมเครือ ไม่ชัดเจน ไม่แน่นอน และเป็นปัญหาที่สำคัญที่เคลื่อนตัวจากยุโรปสู่สหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน (Sprout and Sprout, 1965 : 21) ทำให้ในปัจจุบันมีนักวิชาการชาวอเมริกันจำนวนหนึ่งสนใจศึกษาสภาพแวดล้อม ภูมิรัฐศาสตร์ภูมิภาค และนิเวศวิทยาการเมืองอย่างต่อเนื่อง 97

ประการที่สาม แม้วิชาภูมิรัฐศาสตร์มีความก้าวหน้าตามลำดับ แต่ไม่อาจถือได้ว่าอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศจะมาจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์เพียงอย่างเดียว หรือจากทางเดียว คือ ทางบก ทางเรือ หรือทางอากาศ สภาพทางภูมิศาสตร์มิได้เป็นหลักประกันว่าประเทศที่มีความพร้อมบริบูรณ์ทั้งสามด้านนั้นจะสามารถครอบครองโลกได้ เพราะปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงทั้งจากการแพร่ขยายทางลัทธิและอุดมการณ์ทางการเมืองที่หลากหลาย ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อาวุธยุทโธปกรณ์ การโทรคมนาคม การคมนาคมขนส่ง ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างกว้างขวาง ส่งผลต่อวิชาภูมิรัฐศาสตร์ที่มีความเปลี่ยนแปลง

ปัญหาที่สำคัญมาจากความเปลี่ยนแปลงของวิชาภูมิรัฐศาสตร์ที่ไม่มีการกำหนดอาณาเขตแน่นอน เป็นไปตามกฎหมายยุโรปว่าด้วยภูมิรัฐศาสตร์ (European Law of Geopolitics) (Whittesey, 1942 : 170) นำไปสู่การเสนอการกำหนดเขตยุโรปตะวันออก ขณะที่สหภาพโซเวียตถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มประเทศเอเชียตามแนวคิดของเฮาโซเฟอร์และกำหนดให้เป็นผู้นำของกลุ่มประเทศยูเรเชีย ส่วนดินแดนยุโรปทั้งหมดรวมถึงสลาวิกกำหนดให้เยอรมนีเป็นผู้นำ ส่งผลให้นักภูมิรัฐศาสตร์จำนวนมากต่างคัดค้านกับแนวคิดของเฮาโซเฟอร์และรัทเซล เพราะเป็นการใช้อัตวิสัยกำหนดความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ตามแนวทางปัทสถานมากกว่าการทดสอบและพิสูจน์ตามแนวทางปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา ดังนั้น ของเฮาโซเฟอร์ แมคคินเดอร์ และรัทเซล นับเป็นนักวิชาการที่ทรงอิทธิพลต่อเยอรมนี จนกลายเป็นการเข้าครอบครองอำนาจของโลกผ่านแสนยานุภาพทางบก ก่อนการควบคุมทางน้ำ

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 มุ่งเน้นอธิบายและวิเคราะห์ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ครอบคลุมทุกมิติทางด้านเศรษฐกิจทั้งทางด้านการพัฒนา การค้า และการลงทุน ที่สัมพันธ์กับจากการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ การกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติภายหลังในอนาคต การต่างประเทศ การกระจายอำนาจ การกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษ การค้าชายแดน การลงทุนตามแนวชายแดนและประเทศเพื่อนบ้าน การพัฒนาการคมนาคม ความเปลี่ยนแปลงที่เป็นการเติบโตของเมือง การเคลื่อนย้ายถิ่น และการอพยพของแรงงานต่างด้าว

1.2 โลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ (Globalization) (Ohmae, 1990) เป็นกระแสโลกที่ก่อตัวนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 จากการถือกำเนิดของคอมพิวเตอร์ การสิ้นสุดของความขัดแย้งช่วงสงครามเย็นนับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 นำไปสู่การเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่เป็นผลจาก (ก) การขยายตัวของทุน การเปลี่ยนแปลงนโยบายของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. 1985 นำไปสู่การล่มสลายระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกใน ค.ศ. 1989 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เป็นเสรีนิยมประชาธิปไตย และนำมาสู่การล่มสลายของสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. 1991 และ (ข) กับเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology : IT) ทำให้ประเทศทั้งหลายต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพิ่มขึ้น นำไปสู่การขยายตัวของทุนที่แพร่ขยายไปทั่วโลก มีเทคโนโลยีสารสนเทศจากคอมพิวเตอร์ส่งผลให้มีการเคลื่อนย้ายทุนอย่างรวดเร็ว

โลกาภิวัตน์มีความหมายหลายมิติ ประกอบด้วย (Farazmand 1999 : 511-512) (ก) ด้านการเมือง คือ การเป็นอุดมการณ์ประชาธิปไตยของนายทุนตะวันตก (Western capital democracy) ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาและยุโรปผลักดัน (ข) ด้านเศรษฐกิจ คือ การเปิดพรมแดนซึ่งมีความหมายถึงการลดกฏระเบียบ กีดกัน ข้อบังคับทั้งหลาย และการยกเลิกการกีดกันระหว่างรัฐ การเป็นกระบวนการสะสมทุนของทุนนิยมสมัยใหม่เพื่อแสวงหากำไรที่สูงขึ้น และการเป็นปรากฏการณ์ของแนวคิดทุนนิยมโลกที่เจริญเติบโตสูงสุดทำให้ทุนนิยมมีแนวโน้มขยายตัวออกทั่วโลกนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 ทำให้มีความเชื่อว่าทุนนิยมจะไม่มีวันสิ้นสุด และ (ค) ด้านสังคม คือ การทำให้เป็นนานาชาติมากขึ้นจากการติดต่อซึ่งกันและกันของมนุษย์และการคำนึงถึงพรมแดนที่ลดลง ดังนั้น แนวคิดโลกาภิวัตน์จึงครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างทำให้เป็นปัญหาในการหาความหมายที่แท้จริง (Strange, 1996) และก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของโลกนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 21 ดังนี้

ด้านการเมือง โลกาภิวัตน์ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย การบรรลุถึงเป้าหมายการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทำให้การจรรโลงประชาธิปไตยหรือการทำให้เป็นประชาธิปไตย (democratization) (Jean, 2002 : 3; Graeme, 2000 : 8) เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำให้ประชาธิปไตยมีความเข้มแข็ง (consolidating democracy) แต่ความล้มเหลวของประชาธิปไตย

แบบตัวแทน (representative democracy) (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2548) ทำให้มีความพยายามในการปฏิรูปการเมือง ตัวอย่าง เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ และประเทศไทย เป็นต้น การปฏิรูปการเมืองของประเทศไทยเป็นไปแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) (อมร จันทรสมบูรณ์, 2537) ด้วยการนำประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) ทั้งประชามติ (referendum) ประชาพิจารณ์ (public hearing) การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (recall) การริเริ่มกฎหมาย (initiative) และการคัดค้านกฎหมาย (veto) มาใช้ในการตรวจสอบและถ่วงดุลทางการเมือง ตัวอย่าง ที่สำคัญ คือ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฟิลิปปินส์ และประเทศไทย

ความล้มเหลวของระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ทำให้มีการนำเสนอประชาธิปไตยรูปแบบอื่นที่มีความลุ่มลึกและเข้มข้นกว่ารูปแบบเดิม ที่สำคัญ คือ (ก) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ที่ผู้คนหยิบยกปัญหาใดปัญหาหนึ่งมากำหนดวาระการประชุม มีการถกเถียงทุกประเด็นและทุกแง่มุม ทุกคนสามารถเสนอทางเลือกเพื่อการตัดสินใจสุดท้าย (Catt, 1999 : 39-56) (ข) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) เป็นการนำเสนอประเด็นของผู้คนทุกคนอย่างลุ่มลึกทุกแง่มุมและสามารถอภิปรายทั่วถึงอย่างแท้จริง ปราศจากการชี้นำของผู้พูดที่มีวาทศิลป์ (Elster, 1998 : 2) (ค) ประชาธิปไตยทางไกล (Tele-Democracy) ประชาธิปไตยอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Democracy) ประชาธิปไตยไซเบอร์ (Cyber Democracy) ประชาธิปไตยดิจิทัล (Digital Democracy) เป็นประชาธิปไตยที่เป็นผลจากการนำรูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ ทำให้ผู้คนสามารถไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจร่วมกันผ่านการสื่อสารที่ทันสมัย (Hague and Lader, 1999 : 6) ขณะเดียวกันการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผิดพลาด หรือความล้มเหลวของประชาธิปไตยแบบตัวแทน นำมาสู่ชัยชนะของแนวทางประชานิยม (populism) ที่ปรากฏในหลายประเทศทั้งอังกฤษ อินเดีย ประเทศไทย เป็นต้น การกลับมาของแนวคิดชาตินิยม ภายหลังจากวิกฤตการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศหลายประเทศ อาทิ เยอรมนี เป็นต้น

ด้านเศรษฐกิจ รากฐานสำคัญของแนวคิดโลกาภิวัตน์ทางด้านเศรษฐกิจมาจากลัทธิเสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism) ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากฉันทามติวอชิงตัน (Washington Consensus) ที่นำเสนอโดยจอห์น วิลเลียมสัน (John Williamson) ที่มีสาระสำคัญ ประกอบด้วย (Williamson, ed., 1990 ; รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2548 : 51-57) วินัยทางการคลัง การจัดลำดับความสำคัญของรายจ่ายของรัฐบาล การปฏิรูปภาษีอากร อัตราดอกเบี้ย อัตราการแลกเปลี่ยน การเปิดเสรีด้านการค้าระหว่างประเทศ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การลดการควบคุมและกำกับจากรัฐ และกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน นำมาสู่การกำหนดหลักการสำคัญสามประการ (วรวิทย์ เจริญเลิศ, 2543 : 42-45) คือ เสรีภาพ ความไม่เสมอภาค และความยืดหยุ่น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาและนโยบายเศรษฐกิจ การค้าระหว่างประเทศ การเงินระหว่างประเทศ การลงทุนระหว่างประเทศ และความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

ด้านสังคม โลกาภิวัตน์ที่เป็นผลจากการขยายตัวของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดการไหลเวียนข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศ ก่อให้เกิดค่านิยม ทักษะคิด ความเชื่อ และความรู้สึกร่วมกัน เปลี่ยนแปลงจากหมู่บ้านโลก (global village) สู่ครอบครัวโลก (global household) ก่อให้เกิดการแพร่กระจายค่านิยมวัตถุนิยมและบริโภคนิยม วัฒนธรรมประชานิยม (popular culture) ที่สำคัญ คือ วัฒนธรรมเกาหลีหรือเคป็อป (K-Pop) ที่เป็นผลจากการสื่อสารระหว่างประเทศที่แพร่ขยายอย่างกว้างขวาง มีความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคม นับตั้งแต่การที่ประเทศจำนวนมากก้าวสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) จากการที่คนรุ่นใหม่มีบุตรลดลง การเป็นสังคมที่มีเพศที่หลากหลายจำนวนมากถึง 18 เพศ ใน ค.ศ. 2017 การเติบโตของคนรุ่นเจเนวาย (Generation-Y) และคนรุ่นเจนแซด (Generation-Z) ที่มีแบบแผนการใช้ชีวิต วิถีชีวิต และอื่นใด แตกต่างจากคนรุ่นก่อน และเริ่มมีบทบาททางสังคมจากความคิดริเริ่มการทำธุรกิจรูปแบบใหม่ (Start-up) การแพร่ขยายของค่านิยมที่แตกต่างจากอดีต ที่สำคัญ คือ ค่านิยมสำหรับการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ การเผยแพร่ค่านิยมที่ไม่เน้นถือศาสนาใดเลย การแพร่ขยายของแนวคิดที่ยึดถือค่านิยมดั้งเดิมทางศาสนา (Fundamentalism) การท้าทายต่อแนวคิดเอกลักษณ์ความเป็นชาติและค่านิยมของชาติ การสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมรูปแบบใหม่ กระแสโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมระหว่างประเทศที่เป็นความขัดแย้งทางเชื้อชาติ ศาสนา การอพยพ ภัยธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม นำไปสู่ปัญหาที่สำคัญ คือ การทำธุรกิจสีเทา การค้ามนุษย์ อาชญากรรมข้ามชาติ แรงงานข้ามชาติ และปัญหาอื่น ที่สำคัญ คือ การแพร่ขยายของการตัดแต่งพืชพันธุ์กรรม (Genetically Modified Organisms : GMOs)

ความเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวของทุนและเทคโนโลยีสารสนเทศ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์ นับตั้งแต่ทางด้านการเมือง ที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ความเป็นประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ การค้าเสรี เศรษฐกิจเสรี และสังคม ที่สำคัญ คือ สิทธิมนุษยชน และการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม ทำให้ปัจจัยด้านภูมิรัฐศาสตร์ทวีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เพราะโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากผลประโยชน์ด้านการทหารและความมั่นคงสู่ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ จากความร่วมมือระหว่างประเทศ การรวมกลุ่มระหว่างประเทศ กลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 มุ่งเน้นอธิบายและวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์ที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับประเทศไทยจากการมีพรมแดนที่ประชิดชายแดนเป็นระยะทางที่มีความยาวมากกว่าสี่พันกิโลเมตร ส่งเสริมต่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งการพัฒนา ที่สำคัญ คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การค้า การเงิน การลงทุน และความช่วยเหลือ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงประเทศไทยเป็นสองระดับ คือ ระดับประเทศ ที่มีการกำหนดนโยบายสาธารณะและการนำนโยบายไปปฏิบัติจากส่วนกลาง และระดับท้องถิ่น

2 จากแนวคิดทฤษฎีสู่กรอบการวิจัย

การก่อตัวของเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) นับเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการก่อตัวของโลกาภิวัตน์ แม้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ถือกำเนิดครั้งแรกใน ค.ศ. 1944 จากผลงานถกสนทนาระหว่างโรนัลด์ ฮายเคค (The Road to Serfdom) (Hayek, (1944) 1993) แต่แพร่ขยายนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 ที่มีสาระสำคัญเน้นความสำคัญของสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกบุคคลที่มีหลากหลายระดับ ความยุติธรรมมีพื้นฐานจากสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (Nozick, 1974 : 149-182) รัฐบาลมีหน้าที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพจากพลเมืองภายในประเทศและศัตรูจากภายนอก (Friedman, 1967 : 2) นำมาสู่การกำหนดกติกา กฎระเบียบ และกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย การกำหนดให้สัญญาเอกชนมีผลใช้บังคับ การส่งเสริมการแข่งขันของตลาด รัฐบาลเสมือนหนึ่งกำหนดและตัดสินตามกติกา (Friedman, 1967 : 25-27) และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (Friedman, 1967 : 2-3) ทำให้รัฐบาลที่มีบทบาทหน้าที่จำกัดเป็นรัฐบาลที่ชอบธรรม (Nozick, 1974 : ix) มรรคผลของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับขบวนการใหม่ (The New Rights) ที่กลายเป็นอนุรักษนิยมใหม่ นับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 ถึงต้นทศวรรษที่ 1990 ที่สหรัฐอเมริกาสมัยประธานาธิบดีโรนัลด์ รีแกน (ค.ศ. 1981-1989) และอังกฤษสมัยนางมากาเรต แธตเชอร์ (ค.ศ. 1979 ถึง ค.ศ. 1990) (Heywood, 1997 : 47 ; Watts, 2000 : 547)

ความเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องนับจากอดีตมีผลต่อพัฒนาการของประเทศในฐานะที่เป็นรัฐชาติในระบบระหว่างประเทศ จากการขยายตัวของทุนข้ามชาติที่ผนวกรวมประเทศทุกประเทศเป็นส่วนหนึ่งของระบบการผลิตและการเงินระดับโลกก่อให้เกิดชนชั้นนายทุนข้ามชาติที่สะสมทุนระดับโลก (Robinson, 2005) นับเป็นโครงสร้างและกระบวนการที่รวมสถาบันทางการเมืองและเศรษฐกิจระดับโลกและพลังข้ามชาติที่มีบทบาทต่อความเปลี่ยนแปลงเพื่อทำหน้าที่จัดระเบียบการบริหารและการจัดการที่เอื้อประโยชน์ต่อทุนข้ามชาติก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบใหม่และความไม่เท่าเทียมกันในสังคมโลก (Robinson, 2005 : 317) ทุนนิยมจากโครงสร้างใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างกว้างขวาง การสะสมทุนก่อให้เกิดการผูกขาด การเอารัดเอาเปรียบด้านแรงงาน การควบรวมกิจการ (Liodakis, 2002 : 351-351) เป็นการควบรวมของกลุ่มนายทุนข้ามชาติ (Robinson, 2005 : 324) ที่ไม่ผูกติดกับประเทศใดประเทศหนึ่ง (วินัย ผลเจริญ, 2550 : 37)

แนวคิดที่สำคัญมาจากความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับโลกาภิวัตน์ แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม (วินัย ผลเจริญ, 2550 : 40-43) กลุ่มที่หนึ่งต่อต้านโลกาภิวัตน์ จากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่ทำให้การควบคุม แทรกแซง สิ่งการ บงการ กำกับ เศรษฐกิจภายในประเทศ ลดลง จนนำไปสู่การสิ้นสุดของรัฐชาติ นักวิชาการที่สำคัญประกอบด้วย ซูซาน สเตรนจ์ (Susan Strange) (2003 : 127-134 ; 2004 : 218-224) ที่เน้นบทบาทของบรรษัทข้ามชาติกับการควบคุมระบบการเงินระหว่างประเทศ การทำลายสภาพแวดล้อม และการลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับจน แดนี รอดริก (Dani Rodrik) (Rodrik, 2004) ที่เน้นการทำลายขีดความสามารถของรัฐที่ปกป้องดูแล

ผลประโยชน์ของประชาชนเพราะเกิดการเคลื่อนย้ายการลงทุนไปที่มีค่าแรงถูกกว่าและมีสภาพแรงงานที่อ่อนแอกว่า วิลเลียม ไกรเดอร์ (William Greider) (Greider, 2004) ที่เน้นบทบาทของรัฐจัดเตรียมพื้นที่การลงทุนและแรงงานราคาถูกเพื่อรองรับการลงทุน และเลสลีย์ สแกลร์ (Leslie Sklair) (2002) ที่เน้นบริษัทข้ามชาติที่เป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นนายทุนข้ามชาติที่มีอำนาจกำหนดนโยบายสาธารณะและวัฒนธรรมผ่านสื่อ กลุ่มที่สอง สนับสนุนโลกาภิวัตน์ (hyper-globalists) รัฐต้านทานผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ได้ โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดผลบวกทางสังคม นักวิชาการที่สำคัญ คือ โรเบิร์ต กิลปิน (Robert Gilpin) (2003 : 127-134) ที่ปฏิเสธปรากฏการณ์ของโลกาภิวัตน์ที่เป็นปัญหากับรัฐชาติ ตรงกันข้ามโลกาภิวัตน์กลับเป็นประโยชน์กับรัฐชาติเพราะเอื้ออำนวยต่อการกู้ยืมเงินเพื่อการพัฒนาประเทศ จอเฟรย์ การ์เรตต์ (Geoffrey Garrett) (2003 : 127-134) ที่เน้นรัฐและสังคมมีความสำคัญ การเปิดกว้างทางเศรษฐกิจที่ตลาดโลกเปิดกว้างทำให้แรงงานปกป้องตนเองจากการแข่งขันจากต่างประเทศและระบบสวัสดิการที่เพิ่มขึ้นมาจากการสนองตอบของรัฐที่มีต่อพลเมือง ลินดา ไวท์ (Linda Weiss) (2003a : 1-33 ; 2003b : 293-317 ; 2005 : 151-162) ที่เน้นบทบาทนำของรัฐและจากผลการวิจัย (Weiss, 2003b) พบว่ารัฐยังคงมีอำนาจดำเนินนโยบายภายในเพื่อสร้างความมั่งคั่งและปกป้องสังคม (Weiss, 2003b : 294) ส่งผลให้เพิ่มอำนาจเชิงโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure power) ที่เป็นอำนาจแทรกแซงประชาสังคมของรัฐขยายตัว (Mann, 1994 : 334) และดวน สแวงค์ (Duane Swank) (Swank, 2003 : 403-420) ที่มีข้อสรุปว่าการเคลื่อนไหวของทุนระหว่างประเทศและการเปิดกว้างทางเศรษฐกิจไม่มีผลต่อการจัดสวัสดิการของรัฐลดลง

ความเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยมโลกส่งผลต่อการผนวกประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกนับตั้งแต่ภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ส่งผลให้ประเทศไทยมีความเปลี่ยนแปลงทุกด้านอย่างกว้างขวาง ความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่งผลให้ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์เพิ่มความสำคัญจากความขัดแย้งด้านความมั่นคงตลอดช่วงสงครามเย็น จากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ประเทศไทยล้อมรอบด้วยประเทศเพื่อนบ้านจำนวนมาก ที่สำคัญ คือ พม่า ลาว และกัมพูชา ที่มีความแตกต่างด้านอุดมการณ์ ส่งผลต่อการเผชิญหน้าทางทหารอย่างต่อเนื่องและยาวนาน โดยเฉพาะกับประเทศลาว ที่มีสงครามต่อเนื่องหลายครั้ง ที่สำคัญคือ เหตุการณ์สามหมูป่าชายแดนไทย-ลาว จังหวัดอุดรดิษฐ์ ใน พ.ศ. 2527 และเหตุการณ์บ้านร่มเกล้า จังหวัดพิษณุโลก ใน พ.ศ. 2531 ที่มีความรุนแรงจนกลายเป็นสงครามขนาดย่อม แต่การที่ประเทศไทยติดต่อกับทะเลสองด้าน คือ ด้านอ่าวไทยของมหาสมุทรแปซิฟิก และทะเลอันดามันของมหาสมุทรอินเดีย นับเป็นประโยชน์กับประเทศไทยในการพัฒนาเศรษฐกิจ ขนาดพื้นที่ของประเทศไทยจัดเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นอันดับสาม รองจากอินโดนีเซีย และพม่า มีขนาดภาคพื้นทวีปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นอันดับสอง รองจากพม่า สภาพภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยมีความเปลี่ยนแปลงจากรูปร่างที่มีลักษณะเรียวยาว ยื่นลงไปทางภาคใต้ ส่วนที่ห่างไกล ที่สำคัญ คือ ภาคใต้ ห่างจากศูนย์กลางอำนาจรัฐอย่างมาก และห่างจากพื้นที่บริเวณอื่นอย่างกว้างขวาง การพัฒนาที่ถือกำเนิดภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ช่วงสงครามเย็น ส่งผลต่อความเป็นเอกภาพของรัฐอย่างกว้างขวาง ทำให้ความคิดความรู้สึกแบ่งแยกลดความสำคัญลง

ความเปลี่ยนแปลงในทศวรรษที่ 1990 ช่วงโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยเปลี่ยนแปลง การขยายตัวของทุนและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ประเทศไทยที่เคยเป็นรัฐตอนในภาคพื้นทวีป และมีพื้นที่ของ ภูมิภาคที่ห่างไกล ประชิดพรมแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน กลายเป็นพื้นที่ที่เปิด ก่อให้เกิดการพัฒนา การไหลเวียน เงินทุน แรงงาน ผู้ประกอบการ และอื่นใด อย่างกว้างขวาง ส่งผลต่อการปรับตัวของเมือง ประชาชน อำนาจการบริหาร โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนา การศึกษา การสาธารณสุข และอื่นใดอย่างกว้างขวาง การทำความเข้าใจ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ผ่านกรอบความร่วมมือนับตั้งแต่สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ห้าเหลี่ยมเศรษฐกิจ อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ยุทธศาสตร์ความร่วมมืออ่าวไทย- เจ้าพระยา- แม่น้ำโขง ทำให้พรมแดน ประเทศไทยเปลี่ยนแปลง จากที่เน้นความมั่นคงเป็นการเน้นทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญ จากพรมแดนที่อ่อนไหวด้าน ความมั่นคง เป็นพรมแดนเปิดที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ แนวคิดเสรีนิยมใหม่ทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการ ไหลเวียนของเงินทุนในพื้นที่ การเปิดกว้างของตลาด การขยายตัวของแรงงาน ทั้งที่เป็นแรงงานในพื้นที่ แรงงาน นอกพื้นที่ และแรงงานต่างด้าว บทบาทของกลุ่มทุนชาติและกลุ่มทุนข้ามชาติ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของ เมือง ประชากร สวัสดิการ การศึกษา การสาธารณสุข การอุปโภคบริโภค ตัวอย่างที่สำคัญ คือ แม่สอด จังหวัด ตาก และแม่สาย จังหวัดเชียงราย

3 กรอบการวิจัย (Conceptual Framework)

(ก) บริบท ประกอบด้วย (1) บริบทภายนอก คือ การสิ้นสุดของความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ ความเปลี่ยนแปลงของรัฐ การถือกำเนิดของประชาคมอาเซียน ความร่วมมือกับกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับอนุภูมิภาค และ (2) บริบทภายใน คือ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในประเทศไทย

(ข) เนื้อหาสาระของปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อ ระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 แบ่งเป็น ของ (1) ขนาดของรัฐ (2) ที่ตั้งของรัฐ (3) พื้นที่ อาณาเขต และพรมแดนของรัฐ (4) รูปร่างของรัฐ (5) ลักษณะภูมิประเทศ และ (6) ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีรายละเอียด ดังนี้

(1) ขนาดของรัฐ (Size) เป็นขนาดที่คงที่แน่นอน ประกอบด้วยเนื้อที่ที่วัดมาเป็นตัวเลข มีความสำคัญและสัมพันธ์ กับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่สำคัญ คือ อำนาจ ประชากร ประเทศไทยจัดเป็นประเทศขนาดใหญ่ (Large Size) มีพลเมืองปานกลาง ที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้อง เกี่ยวเนื่อง เกี่ยวพัน หรืออื่นใด กับเศรษฐกิจ

(2) ที่ตั้งของรัฐ (Location) เป็นทำเลหรือตำแหน่งแห่งที่ของประเทศไทย ประกอบด้วย ตำแหน่งที่ตั้ง ตามพิกัดภูมิศาสตร์ (Geographical Location) ตำแหน่งที่ตั้งสัมพัทธ์ (Relative Location) ตำแหน่งที่ตั้งที่ติดกับ ประเทศเพื่อนบ้าน (Vicinal Location) ตำแหน่งกลาง (Central Location) และตำแหน่งที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ (Strategic Location) ที่มีความสัมพันธ์ กับเศรษฐกิจของประเทศไทย

(3) พื้นที่ อาณาเขต และพรมแดนของรัฐ (Boundary or International Boundary) เป็นอาณาบริเวณ ที่ติดต่อกันทางบกและทางทะเล แบ่งเป็น (3.1) เป็นพรมแดน (Boundary line) ที่เป็นอาณาบริเวณของรัฐที่แน่นอน

มีเส้นแบ่งพรมแดน เป็นแนวกำหนดเขต เป็นเครื่องหมายปักปันเขตแดน หรือข้อตกลง หรือความตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษรตามสนธิสัญญา เป็นดินแดนที่ต่อต่อกันระหว่างประเทศสองประเทศ (3.2) เป็นเขตแดน (Frontier) บริเวณระหว่างพรมแดนของรัฐที่ห่างจากศูนย์กลาง ขาดการกำหนดที่แน่นอน และ (3.3) เป็นชายแดน (Border) เป็นบริเวณท้องถื่นทุรกันดาร พื้นที่ อาณาเขต และพรมแดนของรัฐ แบ่งเป็นสามประเภท คือ พรมแดนทางบก ทางทะเล ทางอากาศ

(4) รูปร่างของรัฐ (Shape of State) เป็นรูปพรรณสัณฐานของรัฐ จากรูปร่างที่ขาดความกระจัดรัดดของประเทศไทย ที่มีความสัมพันธ์ กับความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญ คือ ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ การบริหาร และความทั่วถึงด้านการบริหารทางเศรษฐกิจ การกระจายประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง และความเป็นเอกภาพของประชากรจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ของประเทศไทย

(5) ลักษณะภูมิประเทศ (Landforms) เป็นสภาพพื้นที่ จากองค์ประกอบ แม่น้ำลำคลอง ที่ราบ ที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม ภูเขา ความหลากหลายทางภูมิประเทศของประเทศไทย เป็นภูมิประเทศภายในของประเทศไทยที่มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ จากความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ที่มีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

(6) ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) เป็นความอุดมสมบูรณ์ ความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดสรรทรัพยากร การเข้าถึงทรัพยากร ที่นำไปสู่ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของประเทศไทย

(ค) ผลกระทบของปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 แบ่งเป็น (1) ผลกระทบทางการเมือง จากการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1990 ถึงกลางทศวรรษที่สองของคริสต์ศตวรรษที่ 21 ใน ค.ศ. 2015 หรือ พ.ศ. 2558 และการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติภายหลังในอนาคต การต่างประเทศ การกระจายอำนาจ (2) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จากการพัฒนา การค้า และการลงทุน ที่สำคัญ คือ การกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษ การค้าชายแดน การลงทุนตามแนวชายแดนและประเทศเพื่อนบ้าน การพัฒนาการคมนาคม (3) ผลกระทบทางสังคม ที่สำคัญ จากความเปลี่ยนแปลงที่เป็นการเติบโตของเมือง การเคลื่อนย้ายถิ่น การอพยพของแรงงานต่างด้าว

4 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

หนังสือภูมิรัฐศาสตร์มิติใหม่ ของโกวิท วงศ์สุรวัฒน์ เป็นหนังสือที่ถือกำเนิดท่ามกลางความเสื่อมถอยของวิชาภูมิรัฐศาสตร์ ที่เนื้อหามีสาระสำคัญ คือ (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2527 : (ก) ถึง (ค).) บทนำ บทที่ 2 เรื่องของรัฐ ที่ประกอบด้วย ประเทศคืออะไร การรับรองรัฐ การกำเนิดและวิวัฒนาการของรัฐ รูปร่างของรัฐ บทที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและรัฐต่างๆ ในโลก ที่ประกอบด้วย แนวการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบายของประเทศ ปัจจัยกำหนดผลประโยชน์ของประเทศ ความสามารถของประเทศ เครื่องมือนโยบาย

ต่างประเทศ รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่มาของปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : มูลเหตุแห่งการขัดแย้งระหว่างประเทศ ภาวะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ส่งเสริมความขัดแย้ง กระบวนการที่แก้ปัญหาระหว่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ และกฎหมายระหว่างประเทศ บทที่ 4 รัฐต่างๆ ในโลก ที่ประกอบด้วยรัฐอธิปไตยในโลกรปัจจุบัน เกณฑ์การแบ่งกลุ่มของรัฐต่างๆ รายชื่อประเทศอธิปไตย เนื้อที่ ประชากร ความหนาแน่น และเมืองหลวง บทที่ 5 เกณฑ์การพิจารณาปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์และรัฐศาสตร์ ที่ประกอบด้วยปัจจัยทางภูมิศาสตร์ และปัจจัยทางรัฐศาสตร์

บทที่ 6 ทฤษฎีทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ ที่ประกอบด้วย ความแตกต่างในความคิดเห็น วิวัฒนาการของภูมิรัฐศาสตร์ การศึกษาทางความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม การศึกษาอำนาจของชาติ การศึกษาเกี่ยวกับภูมิภาคทางการเมือง ประโยชน์ของภูมิรัฐศาสตร์ในปัจจุบัน บทที่ 7 การทหารทั่วไป ที่ประกอบด้วย ความจำเป็นที่ต้องมีทหารหน้าที่ของทหารโดยทั่วไป รูปแบบการจัดองค์การของทหาร ระบบการบริหารงานของทหาร การศึกษาของทหาร บทที่ 8 ประเทศไทยกับภูมิรัฐศาสตร์ ที่ประกอบด้วย ที่ตั้ง ตำแหน่งของประเทศไทยที่ขอบทวีป ขนาดและรูปร่างเพื่อบ้าน พรมแดน ย่านใจกลาง ประชากร ทรัพยากรธรรมชาติ การอุตสาหกรรม การนำทฤษฎีภูมิรัฐศาสตร์มาประยุกต์และกำหนดนโยบายของรัฐบาลไทย

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากหนังสือภูมิรัฐศาสตร์มิติใหม่ของโกวิท วงศ์สุรวัฒน์ มาอธิบายและวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของรัฐจากบทที่ 1 ถึงบทที่ 7 ที่เป็นภาพรวมของภูมิรัฐศาสตร์ของรัฐ และบทที่ 8 ภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทย ที่เป็นความเปลี่ยนแปลงของสาระสำคัญของหนังสือที่เน้นช่วงสงครามเย็น มิติด้านความมั่นคง ปัจจัยแห่งอำนาจ และความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ที่มุ่งเน้นที่ประเทศไทย

หนังสือภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ของโกวิท วงศ์สุรวัฒน์ เป็นหนังสือที่ถือกำเนิดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของวิชาภูมิรัฐศาสตร์ภายหลังจากที่เคยแต่งหนังสือภูมิรัฐศาสตร์มิติใหม่นับตั้งแต่ พ.ศ. 2527 ที่เนื้อหาสาระสำคัญ คือ (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2545 : (ค)) บทที่ 1 บทที่ ภูมิรัฐศาสตร์ในโลกยุคปัจจุบัน บทที่ 2 รัฐ กับชาติ บทที่ 3 การรวมชาติเยอรมัน และการตีความตามทฤษฎีของ Karl von Clausewitz บทที่ 4 ทฤษฎีทางภูมิศาสตร์ บทที่ 5 สถานะทางภูมิศาสตร์ : ผลกระทบต่อสถานะของรัฐ บทที่ 6 ผลประโยชน์ของชาติและความสามารถของประเทศ บทที่ 7 ภูมิยุทธศาสตร์ บทที่ 8 ภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทย

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากหนังสือภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ของโกวิท วงศ์สุรวัฒน์ ที่มีเนื้อหาสาระแตกต่างจากหนังสือภูมิรัฐศาสตร์มิติใหม่ มาใช้ในการอธิบายและวิเคราะห์ที่กล่าวถึงบทที่ 1 ถึงบทที่ 4 เป็นภาพรวม และบทที่ 8 ภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยที่มีข้อมูลใหม่ ที่

เป็นรอยต่อของการเริ่มต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 21 นับเป็นการเริ่มต้นของความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยที่สำคัญ

หนังสือภูมิศาสตร์การเมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของรัชนีกร บุญหลง เป็นหนังสือที่มาจากการรวมจากการสอนวิชาภูมิศาสตร์การเมือง ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ และการเมืองไทย เพื่อพรรณนา อธิบาย วิเคราะห์ และสังเคราะห์ภูมิศาสตร์การเมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วย (รัชนีกร บุญหลง, 2535 : 3-7) บทที่ 1 องค์ประกอบทางภูมิศาสตร์การเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทที่ 2 พม่า บทที่ 3 ลาว บทที่ 4 กัมพูชา บทที่ 5 เวียดนาม บทที่ 6 ไทย บทที่ 7 มาเลเซีย บทที่ 8 สิงคโปร์ บทที่ 9 บรูไน บทที่ 10 ฟิลิปปินส์ บทที่ 11 อินโดนีเซีย

การวิจัยปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากหนังสือภูมิศาสตร์การเมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของรัชนีกร บุญหลง มาใช้อธิบายและวิเคราะห์ในบทที่ 1 องค์ประกอบทางภูมิศาสตร์การเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และบทที่ 6 ไทย นับตั้งแต่องค์ประกอบทางกายภาพ องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ องค์ประกอบทางมนุษย์และวัฒนธรรม องค์ประกอบทางภูมิศาสตร์กับสภาพการเมืองและปัญหาทางการเมือง

หนังสือภูมิศาสตร์การเมือง (ภูมิ 321) ของทวี ทองสว่าง ประยูทธ เกิดนวล และทัศนีย์ ทองสว่าง เป็นหนังสือที่มาจากการเรียบเรียงความคิด ความเข้าใจ และมโนทัศน์ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากหนังสือภูมิศาสตร์การเมือง (Political Geography) ของนอร์แมน เจ จี พอนด์ และหลักของภูมิศาสตร์การเมือง (Principal of Political Geography) ประกอบด้วย (ทวี ทองสว่าง ประยูทธ เกิดนวล และทัศนีย์ ทองสว่าง, 2523 : (5) ถึง (6)) ประวัติการกำเนิดวิชาภูมิศาสตร์การเมือง องค์ประกอบทางกายภาพกับพลังอำนาจของชาติโดยพิจารณาข้อได้เปรียบและข้อเสียเปรียบทางธรรมชาติที่มีผลต่อทางการเมือง องค์ประกอบทางสังคมกับพลังอำนาจของชาติ ศึกษาลักษณะทางสังคมของรัฐ ซึ่งมีผลต่อแนวนโยบายทางการเมือง องค์ประกอบทางเศรษฐกิจกับการสร้างอำนาจทางการเมือง การรวมกลุ่มทางการเมือง

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากหนังสือภูมิศาสตร์การเมือง (ภูมิ 321) ของทวี ทองสว่าง ประยูทธ เกิดนวล และทัศนีย์ ทองสว่าง มาอธิบายและวิเคราะห์กับประเทศไทย ที่สำคัญ คือ องค์ประกอบทางกายภาพกับพลังอำนาจของชาติโดยพิจารณาข้อได้เปรียบและข้อเสียเปรียบทางธรรมชาติที่มีผลต่อทางการเมือง และองค์ประกอบทางเศรษฐกิจกับการสร้างอำนาจทางการเมือง

หนังสือประเทศไทย จุดยุทธศาสตร์และการป้องกัน ของอภิชาติ ธีรธำรง เป็นหนังสือที่พรรณนา อธิบาย วิเคราะห์ และสังเคราะห์ประเทศไทย ในฐานะที่เป็นจุดยุทธศาสตร์และการป้องกันการรุกราน แบ่งเป็นจำนวน 5 บท ประกอบด้วย (อภิชาติ ธีรธำรง, 2531 : (7) ถึง (8)) บทที่ 1 จุดยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย สภาวะทางกายภาพของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศใกล้เคียง ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศมหาอำนาจบาง

ประเทศไทยกับอาเซียน ไทยกับ ส.ป.อ. บทที่ 2 การคุกคาม ประกอบด้วย ชีตความสามารถ เจตนา จุดอ่อน บทที่ 3 กองทัพกับประชาชนเวียดนาม ประกอบด้วย กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ บทที่ 4 การป้องกันไม่ให้อุกรุกราน ประกอบด้วย ความจำเป็นและเหตุผลในการป้องกันมิให้เกิดการรุกราน ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อุปสรรคและอุปสรรค และข้อคิดในการดำเนินการที่น่าจะเป็นไปได้ บทที่ 5 การป้องกันเมื่อถูกรุกราน

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากหนังสือประเทศไทย จุดยุทธศาสตร์และการป้องกัน ของอภิชาติ ธีรธำรง มาใช้อธิบายและวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ เพราะเป็นหนังสือที่นำเสนอความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยช่วงสงครามเย็นจากความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ เป็นการมาประยุกต์ในบทที่ 1 จุดยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย สภาวะทางกายภาพของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศใกล้เคียง เพื่อนำเสนอภาพรวมของปัญหาความมั่นคงของประเทศไทยช่วงสงครามเย็น

งานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่องการค้าชายแดน และการปรับเปลี่ยนรูปแบบรัฐของบริเวณตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2560 ของวราภรณ์ เรืองศรี ที่เป็นหนังสือชื่อคาราวานและพ่อค้าทางไกล : การก่อเกิดรัฐสมัยใหม่ในภาคเหนือของไทยและดินแดนตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นการศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางการค้าตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เพื่ออธิบายการลักษณะการก่อตัวของรัฐสมัยใหม่ และการปรับตัวของผู้กระทำการสำคัญของการค้า รวมถึงกลุ่มคนทั้งหลาย ท่ามกลางบริบทการเข้ามาของระบอบอาณานิคม การศึกษานี้อาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการสำรวจ รวบรวม และวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง (วราภรณ์ เรืองศรี, 2557 : X)

ผลการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนรูปแบบทางการค้าที่สำคัญและสัมพันธ์กับการก่อตัวของรัฐสมัยใหม่ คือ ความเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลา ค.ศ. 1911 ถึง 1939 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐสยามขยายเส้นทางรถไฟไปยังล้านนา การค้าของล้านนาจากเดิมที่สัมพันธ์กับศูนย์กลางการค้าที่หลากหลาย เปลี่ยนมาเป็นการค้าที่สัมพันธ์กับรัฐสยามผ่านตลาดกลางที่กรุงเทพฯ รถไฟสายเหนือมีความสำคัญของการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐศูนย์กลางกับพื้นที่ชายแดน ผ่านการควบคุมเส้นทางการค้าและตลาด ทั้งนี้พบว่ายังมีปัจจัยเร่งให้เกิดกระบวนการแทรกแซงทางอำนาจของรัฐส่วนกลางไปยังพื้นที่ชายแดน อาทิ ปัญหาคนในบังคับ อิทธิพลทางการค้าของอังกฤษในล้านนา การติดต่อของท้องถิ่นผ่านเหตุการณ์กบฏทั้งหลาย การปรับเปลี่ยนรูปแบบทางการค้านำมาซึ่งกติกาใหม่หลายประการ ทั้งเรื่องมาตรการทางภาษี ระเบียบที่ร่างขึ้นเพื่อควบคุมการค้าข้ามแนวพรมแดน เงินตรา เป็นต้น ซึ่งฉายภาพให้เห็นการปรับเปลี่ยนไปเป็นรัฐสมัยใหม่ของสยามในที่สุด (วราภรณ์ เรืองศรี, 2557 : X)

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง การค้าชายแดน และการปรับเปลี่ยนรูปแบบรัฐของบริเวณตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2560 ของวราภรณ์ เรืองศรี ที่เป็นหนังสือชื่อคาราวานและพ่อค้าทางไกล : การก่อเกิดรัฐสมัยใหม่ในภาคเหนือของไทยและดินแดนตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากการค้าชายแดนช่วง การก่อตัวของรัฐสมัยใหม่ที่เป็นรัฐชาติ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากการค้าระหว่างพื้นที่ละแวกเดียวกัน จากความสัมพันธ์ด้านพื้นที่ เชื้อชาติ เมือง แคว้น อาณาจักรจารีต เป็นความสัมพันธ์กับศูนย์กลางจากกรุงเทพฯ ผ่านการคมนาคมสมัยใหม่ ที่สำคัญ คือ รถไฟ นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20 นับเป็นการจำกัดหรือตัดขาดขอบเขตความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ต่อเนื่องจนถึงช่วงสงครามเย็นที่มีความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ จนก้าวสู่ทศวรรษที่ 1990 ที่มีความเปลี่ยนแปลงภายหลัง

หนังสือเรื่องอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงใต้ชะเง้อมสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ของยศ สันตสมบัติ และคณะ ที่พัฒนามาจากงานวิจัยที่เป็นชุดโครงการวิจัยการทอ้งเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ : แนวคิดสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจกับการพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เพราะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่นำเสนอโดยธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย มีจุดเน้นที่การสร้างความร่วมมือในภูมิภาค การขยายตัวของการค้าเสรี การลงทุน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการท่องเที่ยว แนวคิดนี้ได้สร้างผลกระทบมากมายในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ที่ดิน และการตัดสินใจทางด้านเกษตรกรรม โครงการวิจัยการทอ้งเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ : แนวคิดสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจกับการพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมุ่งนำเสนอความเข้าใจในการพัฒนาระดับข้ามชาติ และผลกระทบของการพัฒนานี้ต่อการปรับเปลี่ยนระบบนิเวศ วิถีชีวิต และการทำมาหากินของผู้คนในชุมชนชายขอบของภูมิภาคนี้ งานวิจัยเป็นความพยายามที่จะสร้างมุมมองเชิงวิพากษ์ต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะจากแง่มุมการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยเลือกเน้นมุมมองสำคัญในสองประเด็น คือ พลังของการปิดล้อมข้ามชาติที่กำลังปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ของชนบทและชุมชนชายขอบ และกระบวนการกลายเป็นสินค้าของทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (ยศ สันตสมบัติ และคณะ, 2556 : 1)

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากหนังสือเรื่องอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงใต้ชะเง้อมสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ของยศ สันตสมบัติ และคณะ ที่พัฒนามาจากงานวิจัยที่เป็นชุดโครงการวิจัยการทอ้งเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ : แนวคิดสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจกับการพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มาอธิบายและ

วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงร่วมสมัยของภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยผ่านแนวคิดสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจกับการพัฒนา
ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ที่มุ่งเน้นเรื่องการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบทุกด้านเป็นวงกว้าง

หนังสือภูมิศาสตร์การเมืองเบื้องต้น ของสมชาย เดชะพรหมพันธุ์ ที่เป็นการรวบรวม เรียบเรียง สร้างสรรค์
งานที่หลากหลาย ประกอบด้วย (สมชาย เดชะพรหมพันธุ์, 2535 : (3) ถึง (4)) บทที่ 1 ขอบข่ายความหมายและ
ผลประโยชน์ บทที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของรัฐหรือประเทศ บทที่ 3 องค์ประกอบของพื้นที่กับผลที่มีต่อรัฐ
หรือประเทศ บทที่ 4 บทบาทขององค์ประกอบของสภาวะแวดล้อมทางกายภาพกับผลที่มีต่อรัฐหรือประเทศ บทที่
5 บทบาทขององค์ประกอบด้านประชากรกับผลที่มีต่อรัฐหรือประเทศ บทที่ 6 บทบาทขององค์ประกอบทาง
เศรษฐกิจกับผลที่มีต่อรัฐหรือประเทศ บทที่ 7 องค์การแห่งความร่วมมือระหว่างประเทศ

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบ
เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากหนังสือภูมิศาสตร์การเมือง
เบื้องต้น ของสมชาย เดชะพรหมพันธุ์ ที่มุ่งเน้นบทที่ 3 องค์ประกอบของพื้นที่กับผลต่อรัฐหรือประเทศ บทที่ 4
บทบาทขององค์ประกอบของสภาวะแวดล้อมทางกายภาพกับผลที่มีต่อรัฐหรือประเทศ มาใช้ประกอบการอธิบาย
และวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงสงครามเย็น นับเป็นงานที่มี
รายละเอียดครอบคลุมความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ

หนังสือเงินมุ่งลงใต้ อินเดียมุ่งตะวันออก อาเซียนตอนบนในยุคบูรพาภิวัตน์ ของเอนก เหล่าธรรมทัศน์
และศิวพล ละอองสกุล ที่พัฒนามาจากงานวิจัย มีสาระสำคัญที่มีข้อค้นพบว่า ยุทธศาสตร์การเป็นสมาชิก
ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) ของประเทศไทยนั้นต้องเชื่อมโยงเข้ากับ
จีนและอินเดียเป็นพิเศษ เพราะประเทศทั้งสองติดต่อกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและโลก จนเข้าสู่ยุคบูรพา
ภิวัตน์ซึ่งมีประเทศทั้งสองประเทศเป็นพลังหลัก โดยอาศัยภูมิศาสตร์ชั้นนำทางความคิด ทำให้ผู้วิจัยมองว่าประเทศ
ไทยมีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการเป็นศูนย์กลางด้านการคมนาคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการลำเลียงการ
คมนาคมขนส่งในประชาคมอาเซียนเพื่อเชื่อมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบนกับตอนล่างเข้าด้วยกัน ที่สำคัญ ไทย
จะเป็นประเทศที่เชื่อมโยงระหว่างจีนกับอินเดียบนประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างมีพลัง นับวันเศรษฐกิจไทยจะ
ไม่ขึ้นอยู่กับการเชื่อมต่อกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมากกว่าปัจจัยในคาบสมุทรสุวรรณภูมิ ที่สำคัญ ไทยอาจ
ต้องข้ามอาเซียนมาผนวกกับกำลังจีนและอินเดียเข้าด้วยกัน เนื้อหาหนังสือเงินมุ่งลงใต้ อินเดียมุ่งตะวันออก
อาเซียนตอนบนในยุคบูรพาภิวัตน์ แบ่งเป็นจำนวน 11 บท ประกอบด้วย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และศิวพล
ละอองสกุล, 2556 : 3-4) บทที่ 1 เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทที่ 2 อาเซียนตอนบน : พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา
และไทย บทที่ 3 ความใกล้ชิดกันทางภูมิศาสตร์ : จีน อินเดีย และอาเซียนตอนบน บทที่ 4 การเคลื่อนตัวลงใต้ของ
จีนในอดีต บทที่ 5 ยุทธศาสตร์การมุ่งลงใต้ของจีนในปัจจุบัน บทที่ 6 จีนให้ความสำคัญกับพม่าเป็นพิเศษ บทที่ 7
ลาว เวียดนาม และกัมพูชา กับยุทธศาสตร์การมุ่งลงใต้ของจีน บทที่ 8 ยุทธศาสตร์การมุ่งสู่ตะวันออกของอินเดีย

บทที่ 9 ยุทธศาสตร์ของสหรัฐ ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น ต่ออาเซียน บทที่ 10 ประเทศไทยควรทำอะไรบ้าง และบทที่ 11 สรุป

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากหนังสือเงินมุ่งลงใต้ อินเดียมุ่งตะวันออก อาเซียนตอนบนในยุคบูรพาภิวัตน์ ของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ และศิวพล ละอองสกุล ที่พัฒนามาจากงานวิจัย นำเสนออธิบายและวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงร่วมสมัยจากสภาพแวดล้อม บริบท และปัจจัยระหว่างประเทศ ที่แสดงถึงความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย และความเปลี่ยนแปลงที่ถือกำเนิดจากความร่วมมือระหว่างกัน นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่มีต่อประเทศไทย

หนังสือเรื่องมังกรหลากสี : การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแพร่อารยธรรมในอุษาคเนย์ ของยศ สันตสมบัติ ที่มาจากงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เป็นการนำเสนอบทวิเคราะห์ผลกระทบว่าด้วยการเรืองอำนาจของจีนต่อลุ่มน้ำโขงในแง่มุมที่หลากหลาย นับเป็นประเด็นร่วมสมัยที่สำคัญอย่างยิ่ง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องในช่วงกว่าสามทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้จีนกลายเป็นมหาอำนาจใหม่ที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลก การเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสองของโลก ทำให้จีนกลายเป็นผู้เล่นสำคัญในเวทีโลกและเวทีภูมิภาค จีนกับลุ่มน้ำโขงมีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจอย่างแนบแน่น อย่างไรก็ตาม สัมพันธภาพระหว่างจีนกับลุ่มน้ำโขงมีความสลับซับซ้อน และคาบเกี่ยวพัวพันกับประเด็นทางการเมืองและสังคมวัฒนธรรมอื่นๆ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของจีน มาพร้อมกับปัญหาสภาพแวดล้อม การแสวงหาความมั่นคงทางพลังงาน และวัตถุดิบในภูมิภาคทั้งหลายทั่วโลก อีกทั้งการพัฒนากองทัพสู่ความทันสมัย ล้วนแล้วแต่สร้างประเด็นปัญหาท้าทายใหม่ให้แก่ประเทศขนาดเล็กที่ด้อยอำนาจในลุ่มน้ำโขง ปัญหาท้าทายใหม่ทำหน้าที่ทั้งกระตุ้นเร้า และจำกัดความร่วมมือระหว่างจีนกับประชาคมอาเซียน ทำให้งานวิจัยนี้ให้ความสนใจกับประเด็นปัญหาท้าทายใหม่ในความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับลุ่มน้ำโขง โดยเน้นประเด็นทางการค้า การลงทุน และความช่วยเหลือระหว่างประเทศ จีนอพยพรุ่นใหม่และผลกระทบของประเด็นเหล่านี้ในลุ่มน้ำโขง (ยศ สันตสมบัติ, 2557ข : ฉ)

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากหนังสือเรื่องมังกรหลากสี : การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแพร่อารยธรรมในอุษาคเนย์ ของยศ สันตสมบัติ ทำให้จีนกลายเป็นมหาอำนาจใหม่ที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลก การเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับสองของโลก ทำให้จีนกลายเป็นผู้เล่นสำคัญในเวทีโลกและเวทีภูมิภาค จีนมีผลประโยชน์และความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจลุ่มน้ำโขงอย่างแนบแน่น ส่งผลกระทบลึงประเทศไทยอย่างกว้างขวาง

บทความเรื่องอาณาบริเวณชายแดนไทย (Perspectives on Thai-Border Area) ของขจิต จิตตเสวี ที่เคยตีพิมพ์ในในจุลสารความมั่นคงศึกษา เล่มที่ 37 เดือนเมษายน พ.ศ. 2551 ที่มีสุรชาติ บำรุงสุข เป็น

บรรณาธิการ และตีพิมพ์ในหนังสือสู่การสลายพรมแดน : ความร่วมมือระหว่างรัฐ เหนือรัฐ และตะเข็บชายแดน ที่ จันจิรา สมบัติพูนศิริ รวบรวม บทความนี้มุ่งเสนอว่าการละเลยหรือการมองชายแดนเป็นเรื่องของปัญหานั้น เท่ากับตัดโอกาสที่ไทยจะพัฒนาความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคที่เป็นคุณต่อทุกฝ่าย แนวทางการปฏิรูประบบระบบการบริหารราชการในมิติทั้งหลายที่รัฐบาลริเริ่มไว้ และจะมีผลต่อการบริหารจัดการชายแดนยัง จำเป็นต้องดำเนินการอย่างรอบคอบและต่อเนื่องโดยอาจทำการศึกษาวิจัยโดยคำนึงถึงมิติทางสังคมและวัฒนธรรม เฉพาะของพื้นที่และโดยเปรียบเทียบกับประสบการณ์จากชายแดนของประเทศทั้งหลาย เพื่อถอดบทเรียนและหา วิธีการแก้ปัญหาตลอดจนวางแนวทางการบริหารจัดการในกรณีของไทย (ขจิต จิตตเสวี, 2557ก : 150-151)

ผลการศึกษา พบว่า ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 อาณาบริเวณชายแดนกลายเป็นทั้งปัญหาและบริบทใหม่ของ นโยบายต่างประเทศไทยต่อเพื่อนบ้าน และเพื่อนบ้านที่มีต่อไทย เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ มรดกของยุคอาณานิคม และการขีดเส้นการแบ่งเขตแดนยังไม่เปิดโอกาสให้ประเทศไทยและเพื่อนบ้านก้าวเข้าสู่เงื่อนไขของการ บริหารจัดการชายแดนตามแนวคิดแบบเสรีนิยมว่าด้วยการเคลื่อนไหวเสรีของปัจจัยการผลิตหรือการสร้างเขต เศรษฐกิจให้ใหญ่ขึ้น เพื่อการประหยัดต่อขนาดได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งเงื่อนไขเกี่ยวกับปัญหาแรงงานอพยพที่ผิด กฎหมาย การค้ายาเสพติด อาวุธสงคราม สินค้าเถื่อน การค้ามนุษย์ และโรคระบาดที่มีความรุนแรงเกินกว่าที่จะ เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิธีการมองของไทย จากแนวคิดเรื่องความมั่นคงชายแดน (border security) ที่อิงแนวคิด การป้องกันประเทศแบบความมั่นคงของรัฐ (national security) มาสู่การบริหารจัดการแบบพลเรือนในกรอบการ รวมตัวระดับภูมิภาค หรือการเพิ่มความสำคัญแก่ปัญหาในมิติความมั่นคงมนุษย์ (human security) ซึ่งในหลาย กรณี โดยเฉพาะปัญหาชายแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นที่ยอมรับกันว่ามิติการขาดความมั่นคงมนุษย์ ความ ยากจน และช่องว่างดิจิทัล (digital gap) ตลอดจนทางโอกาสในการศึกษา สามารถกลายเป็นสาเหตุหนึ่งของวงจร แห่งความรุนแรง (ขจิต จิตตเสวี, 2557ก : 184)

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบ เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากบทความเรื่องอาณาบริเวณ ชายแดนไทย ของขจิต จิตตเสวี มาอธิบายและวิเคราะห์ถึงความสำคัญของชายแดนร่วมสมัย จากความเปลี่ยนแปลง ในช่วงโลกาภิวัตน์ที่ทำให้ประเทศไทยเผชิญปัญหาบริหารจัดการชายแดนตามแนวคิดแบบเสรีนิยมว่าด้วยการ เคลื่อนไหวเสรีที่หลากหลายนำไปสู่มิติความมั่นคงมนุษย์ที่เป็นปัญหาร่วมสมัย

บทความวิจัยเรื่องอาณาบริเวณชายแดนไทยในคริสต์ศตวรรษที่ 21 : ปัญหาและบริบทใหม่ของนโยบาย ต่างประเทศไทยต่อเพื่อนบ้าน ของขจิต จิตตเสวี ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือสู่การสลายพรมแดน : ความร่วมมือระหว่างรัฐ เหนือรัฐ และตะเข็บชายแดน มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยที่สำคัญสองประการ ประการแรก การจัดระบบ ความรู้ว่าด้วยอาณาบริเวณชายแดน แยกแยะ สำหรับชายแดน คือ ไทย-ลาว ไทย-กัมพูชา ไทย-กัมพูชา และไทย- พม่า อย่างไรบ้าง ประการที่สอง การเชื่อมโยงระบบความรู้เข้ากับกระบวนการกำหนดนโยบายของประเทศไทยต่อ

เพื่อนบ้านว่าเป็นเงื่อนไขของกันและกันอย่างไร และอาณาบริเวณชายแดนของไทยจะเป็นปัญหาหรือโอกาส ตลอดจนเป็นบริบทใหม่ของนโยบายต่างประเทศต่อเพื่อนบ้านอย่างไรบ้าง (ขจิต จิตตเสวี, 2557ข : 189)

ผลการศึกษา พบว่า บทเรียนจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการปฏิบัติซึ่งได้รับการแปรเป็นนโยบายร่วมในแบบของสหภาพยุโรป หรือนโยบายชาติแบบสหรัฐอเมริกา นั้นยังต้องการกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติด้วยการวางระบบทั้งหลาย เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการอาณาบริเวณชายแดนที่ดีเพื่อก้าวไปสู่การมีระบอบการชายแดนทางการเมืองระหว่างเพื่อนบ้านแบบมีธรรมาภิบาลข้ามแดน (CBG) ในกรณีของประเทศไทย การปรับแนวนโยบายโดยยึดหลักการบริหารจัดการความมั่นคงและการป้องกันเพื่อความมั่นคง และการบริหารจัดการเศรษฐกิจ-สังคมเชิงรุก คู่สวัสดิการเพื่อการป้องกันและความมั่นคง จะมีส่วนช่วยส่งเสริมผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกันของประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิดที่ต้องอยู่ร่วมและพึ่งพาอาศัยกันได้ มีความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนระหว่างกัน (ขจิต จิตตเสวี, 2557ข : 327-328)

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากบทความวิจัยเรื่องอาณาบริเวณชายแดนไทยในคริสต์ศตวรรษที่ 21 : ปัญหาและบริบทใหม่ของนโยบายต่างประเทศต่อเพื่อนบ้าน ของ ขจิต จิตตเสวี เป็นการอธิบายและวิเคราะห์มิติด้านความมั่นคง นโยบายสาธารณะและนโยบายต่างประเทศ และปัญหาชายแดน ที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงผลประโยชน์ร่วมทางด้านเศรษฐกิจจากความมั่งคั่งแห่งชาติ

บทความเรื่องชายแดนและพรมแดน : มิติเชิงวัฒนธรรมและเชิงประวัติศาสตร์ ของยศ สันตสมบัติ ที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เรื่องสังคมเปลี่ยนผ่าน/เปลี่ยนผ่านสังคม : รวมบทความวิชาการในวาระครบรอบ 50 ปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า การศึกษาทางสังคมศาสตร์และชนชายแดนในอดีต มักให้ความสำคัญกับมิติทางกฎหมายและภูมิรัฐศาสตร์ (Prescott, 1987 ; Anderson, 1996) แต่นับตั้งแต่ช่วงสองทศวรรษถึงปัจจุบัน การย้ายข้ามพรมแดนของผู้ลี้ภัยและแรงงานอพยพ กลายเป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น งานมานุษยวิทยามุ่งประเด็นไปที่บริบททางประวัติศาสตร์และผลกระทบของพรมแดนต่อชีวิตและวัฒนธรรม มากกว่ากฎหมายและภูมิรัฐศาสตร์ของการก่อกำเนิดพรมแดน เราให้ความสนใจกับการต่อสู้ดิ้นรนปรับตัวในรูปแบบทั้งหลายของผู้คนที่ได้รับผลกระทบจากการขีดเส้นแบ่งกันพรมแดน ตลอดจนพลวัตทางสังคมของพื้นที่ชายแดนที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนนโยบายของรัฐ โดยเชื่อมั่นว่าเราอาจสร้างความเข้าใจผลกระทบทางสังคมต่อชายแดนไทยโดยเน้นการศึกษาพื้นที่ชายแดนหลากหลายแห่งข้ามกาลเวลา และเน้นมุมมองทั้งจากศูนย์กลางและชายขอบไปพร้อมกัน (ยศ สันตสมบัติ, 2557ก : 182-183)

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงในเวทีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของประเทศไทย ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 นำงานจากบทความเรื่องชายแดนและพรมแดน : มิติเชิงวัฒนธรรมและเชิงประวัติศาสตร์ ของยศ สันตสมบัติ นำมาอธิบายและวิเคราะห์การย้ายข้าม

พรมแดนของผู้ลี้ภัยและแรงงานอพยพ กลายเป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น และกลายเป็นปัญหาที่สำคัญของเมืองตามชายแดน คู่ขนานกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างต่อเนื่อง

